

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Ústav dějin křesťanského umění

Gabriela Klimešová

**Stavební vývoj sakrálního centra při městském
chrámu sv. Jakuba**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Stefan Scholz

2013

Prohlášení:

Potvrzuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

Ve Vrchlabí, dne 16.června 2013

KLIMEŠOVÁ, Gabriela. Stavební vývoj sakrálního centra při městském chrámu sv. Jakuba. Praha, 2013. Bakalářská. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Mgr. Stefan Scholz.

Anotace:

Práce se zabývá stavebním vývojem kostela svatého Jakuba v Kutné Hoře, a to od jeho založení v první polovině 14.století až do poslední velké rekonstrukce ve čtyřicátých letech 20.století. V první části je uveden stručný vývoj města Kutné Hory. Její překotný a specifický urbanistický vývoj se podepsal na vnějším utváření vzhledu kostela. Druhá část je věnována historii a stavebnímu vývoji kostela sestavené na základě pramenů a literatury. Třetí část obsahuje popis objektu. Ten je pro přehlednost rozdělen do dvou kapitol, z nichž první popisuje kostel z exteriéru, druhá pak interiéru. K textu byla pořízena podrobná fotodokumentace.

Klíčová slova: Kutná Hora, kostel sv. Jakuba, gotická architektura,utrakvistický

Abstract:

The work deals with the structural development of the church of St. James in Kutna Hora, from its inception in the first half of the 14th century up to the last major renovation in the forties of the 20th century. The first part is a brief development of the town of Kutna Hora. Its precipitous and specific urban development is signed on the external appearance of the formation of the church. The second part is devoted to the history and development of the church building built on the basis of sources and literature. The third section contains a description of the object. This is for clarity divided into two chapters, the first of which describes the church from the outside, the other inside. The text was taken detailed photographs.

Keywords: Kutna Hora, the church. James, Gothic architecture, Utraquist

Rozsah práce: 1.-6. kapitola = 84 041 znaků, celá práce 90 983 znaků

Poděkování:

Ráda bych poděkovala

Panu Mgr. Stefanu Scholzovi za námět k práci a k odbornému vedení.

Paní Mgr. Kateřině Vavruškové z Českého muzea stříbra v Kutné Hoře za ochotu při získávání podkladů k práci.

Obsah

1	Úvod	6
2	Stručné dějiny Kutné hory se zřetelem k historii kostela.....	12
3	Stavební vývoj kostela svatého Jakuba	15
4	Popis exteriéru.....	33
4.1	Severní průčelí	36
4.2	Jižní průčelí.....	37
4.3	Západní průčelí	38
5	Popis interiéru kostela	42
5.1	Presbytář	42
5.2	Sakristie a deponitář	44
5.3	Síňové trojlodí.....	45
5.4	Jižní věž.....	49
5.5	Severní věž.....	49
5.6	Pole mezi věžemi,kruchta	51
6	Závěr.....	51
7	Seznam vyobrazení	56
8	Bibliografie	58

1 Úvod

Kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře je neodmyslitelnou dominantou jižní části města. Jeho sláva i význam byly záhy zastíněny výstavbou chrámu sv. Barbory, a také dnes proudí davy turistů především tímto směrem. Vystavěn byl během čtrnáctého století na ostrohu nad říčkou Vrchlicí, nedaleko Vlašského dvora. Samotný stavební prostor byl určen stávající zástavbou původních měšťanských domů, ke kostelu vedou pouze dvě uličky, z jihu jej nyní obchází ulice Ruthardská, ze severu ulice 28.října. Obě ulice jsou propojeny bezejmennou uličkou vedoucí před západním průčelím chrámu. Díky této uzavřené poloze nenáležel ku kostelu hřbitov, jak bylo v podobných případech dané doby obvyklé.

Počátek jeho výstavby spadá do první poloviny 14.století, tedy do doby, kdy Kutná Hora jako město již byla plně vystavěna a stavební prostor pro výstavbu chrámu byl velmi omezen. Půdorys i základní hmotové řešení kostela bylo ukončeno do husitských válek. Vnější změnu pak kostel zaznamenal během 15. století, kdy byla změněna původní strmá valbová střecha. Naopak vnitřní prostor doznal změn během všech období. Největšími a nejčastějšími opravami a úpravami pak procházela zejména severní věž západního průčelí. Vzhledem k nestabilitě základového podloží jevila a jeví už od svého založení různé trhliny a leckdy hrozila zřícením. Kostel procházel mnoha opravami a obnovami. Některé z nich zakryly původní výzdobu chrámu, která byla odkryta během rekonstrukce na počátku 40.let 20.století.

Zadáním této bakalářské práce je sepsání stavebního vývoje kostela sv. Jakuba v Kutné Hoře. Důraz je kladen zejména na události konce 19. a začátku 20.století, které byly dosud poněkud opomíjeny. Z této doby se dochovala bohatá korespondence uložená v Městském archivu Kutné Hory a doposud nebyla nikde publikována. Na základě archivního bádání a pročtení této korespondence jsem se rozhodla doplnit stávající literaturu o události tohoto časového období. Vzhledem k tomu, že tato korespondence nebyla v době mého bádání doposud katalogizována, odkaz na ni uvádím přímo v poznámkách pod čarou.

Druhým úkolem, který jsem si vytyčila, byl popis současného stavu kostela. V současné literatuře doposud chybí ucelený podrobný popis objektu, většinou se jedná o popis nejdůležitějších částí. V případě práce Jana Beránka jde o ucelený popis, ten je však koncipován v časovém sledu. V mé práci se jedná o podrobný popis ucelených částí, např. presbytáře, sakristie, věže, a to včetně maleb, kterým byla dosud věnována pouze malá pozornost.

Svoji práci uvádím velmi stručnými dějinami Kutné Hory, které mají nastínit zejména historické prostředí, ve kterém kostel vznikl a které jej ovlivnilo již v počátku. Kutná Hora zažívala největší rozkvět během na konci 14. století a během celého 15. století, zejména v období vlády Vladislava Jagellonského. Ten zde byl roku 1471 zvolen českým králem. Kutná Hora patřila k baštám utrakvistů, což se projevilo na interiérové výzdobě kostela. Zcela záměrně jsou dějiny města psány s důrazem na tuto dobu, z pozdějších období jsou uvedeny pouze nejdůležitější události.

Následuje kapitola, která charakterizuje stavební vývoj kostela od středověku až do současnosti. Je velmi těžké psát o něčem novém poté, co byla tato problematika zpracována tak podrobně Janem Beránkem¹. Mým příspěvkem proto bude podrobnější zpracování dějin kostela a zachycení příprav oprav na počátku 20. století. Kostel v té době jevil již velké známky opotřebení a v Městském archivu Kutné Hory se nachází poměrně rozsáhlá korespondence, ze které vyplývají veškeré problémy spojené s opravami. Tato korespondence nebyla doposud řádně katalogizována a zpracována, proto v poznámkách uvádím přímo zdroj.

Poslední částí je popis současného stavu kostela, založený na vlastním pozorování a konfrontováním s pramennými informacemi. V textu jsem se soustředila především na popis stavebních konstrukcí a maleb, popis inventáře byl záměrně vynechán, neboť by mohl tvořit zcela samostatnou kapitolu. Některé prostory mi nebyly zpřístupněny z důvodu bezpečnosti, při jejich popisu se opírám zprostředkovaně o literaturu.² K popisu náleží podrobná fotografická dokumentace, v textu jsou publikovány pouze vybrané snímky, v plné šíři je přiložena na CD nosiči, který je součástí této práce.

---

¹ (BERÁNEK, 2009)

² (BERÁNEK, 2009)(BENEŠ, 1865)

Pramenů k dějinám této církevní stavby není k dispozici příliš mnoho. V městských gruntovních knihách, které se zachovaly od roku 1420 a v memorabiliích (pamětních knihách města vedených od roku 1462) je jen několik záznamů týkajících se patronátní správy kostela. Ty obsahují dosti informací ohledně severní kostelní věže, která též sloužila jako strážní místo. Z let 1573-1586 a 1591-1595 se zachovala „Registra vysokokostelská“, ve které jsou zapsány matriky oddaných a pokřtěných farníků.³ Další zmínky o kostelu sv. Jakuba lze nalézt v Soupisu listin kutnohorských, obsahující seznam všech listin uložených v archivu města.

Nejobširnější informace jsou shrnuty ve Sborníku prací o stavebním vývoji a obnově kostela sv. Jakuba, který byl vydán roku 1946 u příležitosti ukončení rekonstrukčních prací probíhajících v kostele od roku 1941 do roku 1946. Ve sborníku jsou uvedeny texty jak historiků umění (Zdeněk Wirth), tak tehdejších městských archivářů (Josef Nuhlíček) a dalších osobností, které se účastnili rekonstrukčních a restaurátorských prací.

Základním textem ze Sborníku pro mne byl příspěvek Josefa Nuhlíčka⁴ ve jehož text obsahuje soupis veškerých listinných pramenů, archiválií a literatury, která byla do té doby vydána. Většina jím udávané literatury je v současné době uložena v archivním fondu Národní knihovny v Praze a nebyla tudíž pro mne dostupná. Autor podává stručné informace o jednotlivých událostech spojených s kostelem sv. Jakuba. Jedná se především o soupis veškerých stavebních zásahů a úprav, stávajícího i minulého inventáře, u významnějších uměleckých děl s uvedením donátora. Autor důsledně pracoval s archivními materiály, na něž ve své práci odkazuje. Zcela se vyhýbá vlastním názorům a úsudkům, důležitá jsou pro něj pouze ověřená fakta.

Dalším důležitým příspěvkem ve Sborníku je příspěvek Zdeňka Wirtha "Stavební vývoj kostela sv. Jakuba"⁵. Autor je historikem umění a podává ucelený výklad o historii chrámu, zejména je zpracováno období od založení kostela (14.století) do 17.století. Novější dějiny, tedy vývoj od 18.století do

---

³ (NUHLÍČEK, 1946)

⁴ (NUHLÍČEK, 1946)

⁵ (WIRTH, 1946)

současnosti se omezuje pouze na několik fakt o opravě některých stavebních konstrukcí.

Text " Kronika restaurace interiéru kostela sv. Jakuba" je podrobným shrnutím veškerých činností a událostí při rekonstrukci kostela v letech 1941-1946, kdy objekt prošel kompletní opravou a obnovou interiéru. Autor, Gustav Svěrák, sestavil chronologicky postup stavebních prací tak, jak bylo uváděno ve stavebním deníku, patronátních zápisech a ze zápisků městského archiváře Nuhlíčka. Vzhledem k samotné participaci autora během obnovy je možno považovat informace za přesné a lze z nich vycházet při dalším výzkumu.

Z hlediska stavitelského je přínosem příspěvek Jiřího Dajbycha, který ve svém článku "Stavitelovy úkoly při obnově kostela sv. Jakuba"⁶ popisuje problémy při rekonstrukci z hlediska stavitele. Z úvodu se zmiňuje o stávajících stavebně-technických závadách, zejména na problém vlhnutí zdiva a staticky narušených klenbách. Příčinu nachází v předchozích stavebních úpravách chrámu, jejichž výčet je součástí textu. V další části příspěvku hovoří o problémech přímo spjatých s novou rekonstrukcí – technologické postupy, změny v projektové dokumentaci zejména kvůli problémům se statikou kostela, vzhledem k době rekonstrukce, tedy během 2. světové války, se vyskytly problémy též s dodávkou materiálu a s pracovníky, jejichž počet se nedostával.

Pro historika umění je nejpřínosnější článek *Obnova interiéru kostela sv. Jakuba*, který napsal Josef Šebek⁷. Po úvodním filosofickém pojednání o úkolech historika umění z hlediska obnovy a zachování původní výzdoby a případného nástinu, jak je třeba památky rekonstruovat, se autor detailně věnuje popisu oprav prováděných v chrámu, a to jak na interiéru kostela – malby na stěnách, obnova částí architektonických detailů, tak na původním inventáři – barokní oltář, lavice, obrazová výzdoba. Zmiňuje se též o předchozích rekonstrukcích, které hodnotí jako velmi nedbalé.

Podrobnou prací je článek Fr. Beneše v časopise *Památky archeologické*⁸. Autorovým přínosem k dějinám chrámu je převážně soupis veškerých materiálů o počátcích kostela, které byly publikovány v erekcích a

---

⁶ (DAJBYCH, 1946)

⁷ (ŠEBEK, 1946)

⁸ (BENEŠ, 1865)

konfirmačních knihách pražského arcibiskupství. Text obsahuje též popis kostela a detaily stavby z doby vzniku studie.

Veškerá výše zmíněná díla se velice podrobně rozepisují o historii a stavebním vývoji kostela v období 14.-17. století, novější dějiny chrámu nejsou buď zpracovány vůbec nebo pouze náznakově. Zcela chybějí mladší publikace, které by podrobněji zachycovaly stav a vývoj během 19. a 20. století, zejména pak rekonstrukce a stavební úpravy v 70. letech 19. století a rekonstrukci ve 40. letech 20. století. K této době existuje mnoho archivních materiálů uložených v Městském archivu v Kutné Hoře. Mezi tyto prameny patří především korespondence mezi tehdejšími arciděkany kostela, radou města Kutná Hora a C.K. okresním hejtmanstvím. Dalšími zdroji pro výzkum stavebně historického vývoje kostela jsou smlouvy s řemeslníky a firmami, které se podílely na rekonstrukcích a opravách. Veškeré tyto archiválie nebyly doposud odborně zpracovány a seříděny.

Časově nejmladším a nejucelenějším výzkumem o svatojakubském kostele je práce Jana Beránka, uveřejněná v časopise *Průzkumy památek*.⁹ V roce 2008 probíhal v kostele stavebně historický průzkum, jehož výsledky a závěry jsou popsány ve výše zmíněném článku. V textu se autor zabývá též problematikou zastřešení kostela, a to na základě ikonografie a nalezených plánů. K tomuto textu jsem se dostala až v květnu 2013, kdy mne na něj upozornila Kateřina Vavrušková z Českého muzea stříbra. Článek se svým zpracováním a obsahem téměř shoduje s mým záměrem, nicméně pro mne již v tu dobu sloužil zejména jako korekce a upřesnění mého zpracování.

Během 19. století vznikaly četné průvodce po Kutné Hoře a jejím okolí. Většinou obsahují vyčerpávající popis objektů, a to zejména z hlediska soudobého stavebního stavu a výzdoby interiéru. Jednou takovou publikací z četné průvodcovské literatury je kniha *Kutná Hora a její okolí* od Jana J. Řeháka¹⁰. V jeho díle jsou uváděny přesné vnější rozměry chrámu a nejdůležitější vnitřní rozměry. Zásadní pro mou práci jsou zmínky o stavebním vývoji pravé věže, která od doby svého založení prošla mnoha opravami a

---

⁹ (BERÁNEK, 2009), 3-50

¹⁰ (ŘEHÁK, 1879)

rekonstrukcemi. Celé dílo se opírá o historické listiny a dokumenty, doplněno je o vlastní úsudek autora.

O malbách v presbytáři a Charvátovské kapli se zmiňuje Zuzana Všečeková ve své práci Středověká nástěnná malba ve středních Čechách, uveřejněná v časopisu Průzkumy památek.¹¹

---

¹¹ (VŠETEČKOVÁ, 1999)

2 Stručné dějiny Kutné hory se zřetelem k historii kostela

Historie území, na kterém se začala utvářet ve druhé polovině 13. století Kutná Hora, má své počátky již v období starší doby kamenné, o čemž svědčí ojedinělé nálezy kamenných nástrojů pod vrchem Kaňkem. Osídlení kontinuálně pokračovalo přes období mladší doby bronzové, kolem roku 400 př.n.l. vtrhly na Kutnohorsko kmeny Keltů charakteristické co do archeologických nálezů tzv. plochými kostrovými pohřebišti. Doba římská (0-400 n.l.) je v regionu spjata s osídlením germánskými kmeny. Důležitým mezníkem v utváření sídelní struktury byl příchod slovanských kmenů, spojených zde dle dosavadních nálezů až s nástupem středohradištního období kolem roku 800 n.l. Jedna z prvních osad se nacházela v prostoru jihozápadně od Kutné Hory u říčky Vrchlice a jejího přítoku Bylanky (Bylany), slovanské nálezy známe také z Poličan. Za tzv. předlokační osídlení ve vztahu k budoucímu městu Kutná Hora bychom mohli považovat osadu nalézající se v místě dnešního Tylova divadla, zanikla však již v mladší době hradištní.

Počátky dolování stříbra spadají do druhé poloviny 13.století, nicméně již v 10.století byly na hradišti v Malíně raženy stříbrné denáry. V roce 1142 byl velmožem Miroslavem z Cimburka založen cisterciácký klášter v Sedlci. První písemné zmínky o nalezištích stříbra se datují k roku 1260, kdy tato byla podle legendy objevena mnichem Antoněm při práci na klášterní vinici.

Původní sídelní útvar, předchůdce dnešní Kutné Hory, zvaný „antiqua Cuthna“ vznikl na stráni kostela Všech svatých. Toto místo se však nestalo jádrem budoucího města. Nové sídliště se soustředilo kolem ústí vydatných stříbrných dolů na jihovýchodním svahu, stoupajícím od severovýchodu na západ, při jižní straně vymezené hlubokým údolím potoka. Prostor byl kolem roku 1300 nesouvisle opevněn provizorním opevněním z dřevěných srubů, násypů, příkopů a valů, narychlo postavených před obléháním Albrechta II. V místě původního náměstí se komunikace rozebíhaly vidlicovitě do tří hlavních směrů – k Čáslavi, ke Kolínu a k Sedlci. Ulice byly vytvořeny řadami

domů – roubených, hrázděných i kamenných.¹² V této době vydal král Václav II. nový horní zákon (*Ius regale montanorum*), ve kterém stanovil královská práva nad těžbou stříbra a mincovnictvím. Od roku 1300 se zde v nové mincovně zvané Vlašský dvůr razily Pražské groše.

Mezi lety 1308-1310 byl útvar obehnán hradbami, čímž zůstal prvotní kostel Všech svatých za hradbami. Tento nejstarší fortifikační systém se rozprostíral na ploše 36 ha a navazoval na původní starší hradby Vlašského dvora a využíval zde v strmých svazích údolí Vrchlice daných terénních podmínek.¹³ Hradby byly provázeny suchými příkopy a valy. Uvnitř městských hradeb docházelo k čilému zastavování plochy, a to bez pevně daného urbanistického (tehdy obvyklého pravoúhlého) scénáře. Nepravidelné domovní celky, tvořené především dřevěnými i sрубovými domy dělníků, byly spojeny klikatými uličkami a stezkami, které výhodně kopírovaly terénní vlny vzniklé důlní činností a spojovaly nejdůležitější články města. Tato krystalizační jádra se tvořila vždy tam, kde pracovalo několik dolů v těsné blízkosti a je pro ně charakteristická pravidelná síť podélných a příčných komunikací. Centra se nacházela kolem dnešního Smíškova náměstí, Zborovské ulice, kolem dnešního č.p. 27. Charakteristickým důlním střediskem tohoto druhu uvnitř hradeb je trojúhelníkový prostor kolem kostela sv. Bartoloměje. Domovní bloky prvních zděných měšťanských domů vznikaly až v průběhu 14.století při nejrušnějších komunikacích města vedoucích na Palackého náměstí, v Husově ulici i na náměstí „prvního máje“. Na mapě z roku 1732 je patrná v severovýchodní části, jihovýchodní části a v jádru města uliční síť s vypouklými půdorysy, které kopírují prvotní důlní odvaly.

Roku 1318 byla osada povýšena na královské město s privilegiem, podle něhož město nemělo být nikdy zastavováno či zcizováno od české komory. Od dvacátých let 14.století lze pozorovat intenzivnější stavební činnost. Vzhledem ke zvyšujícímu se počtu obyvatel se začíná se stavbou nových, kamenných, kostelů, které postupně nahradí původní dřevěné kaple. Město zřídilo městské lázně, městský špitál, krámy. Dalším privilegiem z roku 1329 bylo město

---

¹² (VEPŘEK, 1946), 16

¹³ (MATĚJKOVÁ, 1962), 13

vyňato z pravomoci královského podkomořího, sboru konšelů bylo zaručeno právo jmenovat své nástupce a byla podřízena přímo králi. Ve věcech církevní správy panovaly ze začátku velké rozpory mezi malínskou farou a sedleckým klášteřem. V Kutné Hoře vznikaly počátkem 14.století dřevěné kostelíky a kaple, jejichž důchody šly ve prospěch sedleckého špitálu, i když duchovní správu vykonávali malínští faráři. Vliv města ve dvacátých letech 14.století stoupal natolik, že se město snažilo vymanit se z vlivu Sedleckého klášteřa, což se projevilo úsilím zřídít vlastní městský špitál a financovat jej z důchodů městských kaplí.¹⁴ 1.dubna 1324 byla církevní správa postoupena sedleckému klášteřu, což potvrdil papež Kliment V.¹⁵ Roku 1341 nastoupil za faráře v Malíně Benedikt ze Žďánic a dle přání kutnohorských převzal též farnost u sv. Jakuba. Sedlecký opat jej však neuznal a domáhal se práva na důchody a správu farností u papeže. Jeho práva mu byly přiznány papežem Inocencem IV. (1352) a potvrzeny českým králem Karlem IV. (1354). Spory však přetrvávaly s nástupem každého nového faráře a byly ukončeny až smlouvou z roku 1399 mezi farářem malínským, opatem sedleckým a rychtářem kutnohorským. Bulou papeže Jana XXIII. z roku 1410 získala definitivně Kutná Hora dva samostatné farní obvody - svatojakubský a svatobarborský. V té době Sedlecký klášteř na svém významu upadal, a to jak po stránce státnické, tak po stránce hospodářské.

V době husitských válek stála Kutná Hora na straně císaře Zikmunda. Válečná vřava se však městu nevyhnula. Roku 1419 začalo město pronásledovat stoupence kališníků a mnoho jich dalo naházet do opuštěných šachet. V květnu 1421 vyhořel sedlecký klášteř a Kutná Hora se vzdala. V roce 1422 založil ustupující Zikmund požár, který se podařilo měšťanům uhasit. Město však o dva roky vypálil Jan Žižka. V první polovině 15. století hrála Kutná Hora po Praze nejvýznamnější roli v politickém i hospodářském životě celé země. Důlní činnost byla obnovena až v závěru vlády Jiřího z Poděbrad, kdy zvýšení produkce stříbra umožnilo roku 1469 obnovit i ražbu pražského groše. Roku 1471 byl na Vlašském dvoře zvolen Vladislav Jagellonský za českého krále. V této době se díky lepší důlní technice opět zvýšil výnos z dolů, což se projevilo i ve stavební činnosti. Stříbro z Kutné Hory financovalo především královské

---

¹⁴ (MATĚJKOVÁ, 1962)

¹⁵ (BENEŠ, 1865)

stavební aktivity, zejména umožnilo dostavbu chrámu sv. Barbory včetně nákladné malířské výzdoby, přestavbu Vlašského dvora, Hrádku, výstavbu Kamenného domu, kamenné kašny a dostavbu kostela Panny Marie na Náměti.¹⁶ Od roku 1489 sídlili v Kutné hoře italští biskupové, kteří světili kněze pod obojí, konaly se zde zemské sněmy a město svým významem konkurovalo Praze. Po roce 1530 začal výnos dolů opět klesat, šachty se zalévaly vodou a opouštěly. Po stavovském odporu v roce 1547 ztratilo město část svých svobod a od roku 1550 se již nerazí pražské groše. Morová epidemie v roce 1625 a exil části měšťanů snížil počet obyvatelstva o čtvrtinu. Panorama města pozměnila intenzivní stavební činnost jezuitů, kteří vedle chrámu svaté Barbory vybudovali velkolepou kolej. Těžba stříbra byla ukončena roku 1726. V letech 1770 a 1823 poničily město velké požáry.

3 Stavební vývoj kostela svatého Jakuba

Kostel sv. Jakuba byl založen v první třetině 14. století. Fr. Beneš uvádí letopočet 1310 a dále uvádí že nový, kamenný kostel stojí na místě původního dřevěného. Vychází zjevně z historické tradice: "Známo jest, že horníci sv. Jakuba Většího ve zvláštní poctivosti měli, chrámy jemu zasvěcující, kdekoli se byli usadili"¹⁷ Dnes se založení klade do roku po 1330 na místě původní dřevěné kaple. Označován byl v této době jako kostel Panny Marie nebo též Vysoký.¹⁸ První archivní záznam pochází z roku 1336 zpravující nás o tom, že "je jmenován Henricus, plebanus de Monte Kutnis."¹⁹ Z další historické zprávy se dovídáme, že již roku 1346 byl přidělen plat budoucímu knězi. Roku 1350 bylo dostavěno kněžiště a již roku 1356 sem nastupuje první farář. V konfirmačních knihách pražského arcibiskupství se roku 1357 mluví pouze o hořejší kapli (altare in capella superiori in honorem SS. Martini, Procopii, Benedicti et Egidii confessorum) a teprve roku 1363 o kostele Panny Marie (ecclesia S. Marie). V této době byl zřejmě podle tehdejších zvyklostí oddělen

---

¹⁶ (VŠETEČKOVÁ, 1999),8

¹⁷ (BENEŠ, 1865)

¹⁸ Sv. Jakuba Většímu je zasvěcen od konce 15.století

¹⁹ (NUHLÍČEK, 1946), 29

prostor kněžiště provizorní zdí od staveniště a upraven pro bohoslužbu.²⁰ Koncem 14. století vyvstává problém odvádění důchodů z kostela sv. Jakuba a všech kutnohorských kaplí. Roku 1341 nastoupil za faráře v Malíně Benedikt ze Žďánic a dle přání kutnohorských převzal též farnost u sv. Jakuba. Sedlecký opat jej však neuznal a domáhal se práva na důchody a správu farností u papeže. Jeho práva mu byly přiznány papežem Inocencem IV. (1352) a potvrzeny českým králem Karlem IV. (1355). Spory však přetrvávaly s nástupem každého nového faráře a byly ukončeny až smlouvou mezi farářem malínským, opatem sedleckým a rychtářem kutnohorským. Tato smlouva byla sepsána roku 1399 a podepsána svědky.²¹ Definitivní ukončení tohoto sporu přinesla až papežská bula z roku 1410, kdy byly zřízeny dva farní obvody u "Vysokého" kostela a chrámu svaté Barbory.²²

Během první stavební fáze byl postaven presbytář se schodišťovou vížkou při severní straně, parter obvodových zdí trojlodí, obě západní věže a průčelí s děleným portálem katedrálního typu. Původní záměr, vystavět trojlodní baziliku se západním dvouvěžovým průčelím, byl změněn na koncept síňového trojlodí se dvěma věžemi na západním průčelí, z nichž byla nakonec vystavěna pouze jedna. Do velkolepých plánů zřejmě zasáhlo nestabilní podloží. Dle geologického průzkumu bylo "u jihozápadního rohu jižní věže v hloubce (pouhých!) 4,5 m prokázány vážné statické poruchy v podloží."²³ Špatné podmínky pro zakládání byly (a jsou) příčinou poklesu základů při jižní straně kostela. Tuto stavební fázi prováděla sedlecká huť. Kostel je stavěn stejnou stavební technikou jako dřívější stavby v Sedleci, použito je kvádrové zdivo, některé architektonické prvky odkazují přímo na sedlecký kostel Panny Marie, některé byly nově tvarově zpracovány pod vlivem městského prostředí. Presbytář je vystavěn na půdorysu dvou příčně obdélných polí s pětistranným závěrem, jehož okenní stěny zabírají většinu celkové výšky. Na závěr se navázalo stavbou přílehlých východních stěn bočních lodí a šnekového schodiště v severovýchodním koutu. Tvarování pláště tohoto schodiště

---

²⁰(NUHLÍČEK, 1946), 29

²¹Listina AMKH-XI, Archiv města Kutná Hora

²²(BERÁNEK, 2009), 14

²³<http://www.kutnahorahistoricka.cz/clanky/mestska-pamatkova-rezervace-kutna-hora.html>, vyhledáno 16.4.2013

připomíná tvar západních věžiček sedleckého karneru. Po vystavění presbytáře se k jeho jižní straně přistavěla sakristie s pokladnicí v patře, která měla být původně složitěji komponovaná.²⁴ Původní tvrzení starších badatelů, že stavba postupovala od východu k západu a kvůli nedostatku místa musely být zkráceny poslední klenební pole, bylo vyvráceno.²⁵ Se zkrácením těchto polí bylo počítáno již od počátku, protože do této části kostela měly být vloženy tribuny. Pokračovalo se s výstavbou západního průčelí se vstupním portálem a šnekovitým schodištěm. Náročná forma západního portálu s bohatým kružbovým tympanonem s dvouosým vstupem odkazuje na předstupně v klasické katedrální architektuře. Ještě před ukončením prací sedlecké hutě před polovinou 14.století se dostavěly podélné obvodové zdi trojlodí do výšky portálů a prostor kostela tak byl po obvodu vymezen.²⁶

---

²⁴ (ŠTROBLOVÁ, 2000), 309-309

²⁵ (WIRTH, 1946), 50-51

²⁶ (ŠTROBLOVÁ, 2000), 310

Druhá stavební etapa je charakterizována vlivem pražské svatovítské huti, který v druhé polovině 14. století pronikal též na český venkov. Na stavbě se projevuje diagonálním postavením lodních pilířů na osu kostela a rázem jejich profilace. Nepronikavěji se ukazuje na portále a okně v západním průčelí, a to zejména na profilaci ostění, plaménkové kružbě okna a v tympanonu nad portálem.²⁷ Později byly přiřazeny otevřené kaple do prvních klenebních polí obou bočních lodí a dodatečně prolomena okna v severní a jižní fasádě chrámu. Pražská huť pokračovala dostavbou podélných obvodových zdí tím, že na původní kvádrkové zdivo navázala tenčím omítaným zdivem z lomového

Obr.1:1490, Kutnohorský graduál

kamene. Současně bylo pokračováno se stavbou pilířů mezilodních arkád a sklenuty oblouky dvou kaplí v čele bočních lodí. Před vložení kleneb byl vyzdvižen krov stanové střechy s vysokým sanktusníkem, o čemž svědčí iluminace ve Smíškově graduálu.²⁸ Ten je datován kolem roku 1490 a z iluminace je patrné, že na konci 15. století je vystavěn již celý chrám (viz. obr.1).²⁹ Na dalším známém vyobrazení kostela z roku 1602 má kostel již sedlovou střechu nad loděmi, která svým hřebenem dosahuje do výše čtvrtého patra severní věže. Myšlenka, že ke změně tvaru střechy došlo tedy někdy během 16.století vyvrátil dendrologický průzkum, který datuje krov střechy do šedesátých let 15.století. Dalším průzkumem v archivu bylo zjištěno, že plány krovu, původně datované k roku 1823, zachycují ve skutečnosti původní středověký krov vztyčený roku 1459 a snesený po požáru v roce 1823. Lze se tedy domnívat, že kostel svatého Jakuba nikdy neměl stanovou střechu ve tvaru, jak ji zachycuje iluminace zmiňovaná iluminace.³⁰

---

²⁷ (WIRTH, 1946), 67

²⁸ (ŠTROBLOVÁ, 2000), 321 - dle internetové stránky <http://cantica.kh.cz/grad/?page=viden>, vyhledáno 16.4.2013, pochází zmíněná iluminace z graduálu Kutnohorského.

²⁹ Kutnohorský (Smíškovský) graduál je utrakvistický (!)

³⁰ (BERÁNEK, 2009)

Západní průčelí je dvouvěžové s tím, že jižní věž je vystavěna pouze do úrovně krovu a je podpírána dvěma pilíři. Severní věž má pět pater (částí) a zakončena dlátovou střechou s ochozem. V horní části je umístěno jedno gotické okno zřejmě s kružbou. První dva zvony pro kostel sv. Jakuba byly ulity roku 1478 a ještě téhož roku zavěšeny. Větší z nich se jmenoval "Vorel". Původně jej slil kutnohorský zvonař Prokop. Druhý zvon Václav je zdobený obrazem sv. Václava a na základě gotického nápisu "anno domini MCCCCLXXXIII..." jej lze datovat do roku 1488.³¹ Vstup do kostela byl ze západní strany gotickým portálem s lomeným obloukem a obsahoval též 4 schodišťové stupně.

Jižní kaple, původně zasvěcená Panně Marii, je nyní zvána kaplí Ruthardovskou, a to podle hlavního donátora. První zmínka o ní je z roku 1394, roku 1491 byl nad ní zřízen kůr s varhanami. Severní kaple sv. Máří Magdaleny vznikla z příspěvků mincířů a pregěřů a kolem roku 1470 zde vznikají malby. Kaple však ještě v této době není zaklenuta, na což poukazuje fakt, že malby přecházejí nahoře na zazděnou část okna. Kruchta této kaple byla postavena koncem 15. století a zdobí ji erby Jana Charváta z Ostrova, který zemřel roku 1486.

Roku 1500 založil v Kutné Hoře král Vladislav II. kutnohorské arciděkanství, čímž byly omezeny práva sedleckého kláštera a působení Pražské konzistoře. V té době již byla zbořena provizorní zeď mezi kněžištěm a staveništěm. Ke stávající stavbě přibyla severní věž, jejíž výška 80 m působí neúměrně vysoce. Od ní se zřejmě odvíjí lidový název „Vysoký kostel“. Jedna teorie praví, že s dostavbou jižní věže nebylo pokračováno z důvodu estetického vnímání západního průčelí: "V té době nebyla již souměrná dispozice původního projektu s dvojevěžím v západním průčelí slohově závazná, naopak byl odpor proti mechanické symetrii..."³² Dnes se lze, zejména na základě geologického průzkumu a dalších statických poruch objektu domnívat, že důvodem byly spíše statické poměry celé stavby. Jižní věž tedy zůstala nedostavěna, původní záměr opatřit ji zhruba od poloviny výšky osmibokým

---

³¹ (ŘEHÁK, 1879), 116

³² (WIRTH, 1946), 68

půdorysným tvarem zůstal pouze v torzu osmibokého náběhu s jehlancovou střechou.

Obr.2:1602, Jan Willenberg, výřez z veduty města od jihu

však omezila pouze na vyplnění trhliny, věž i kostelní klenba jsou staženy železy, vyměněna je zvonová stolice. Již roku 1580 si stěžoval zvoník Matouš, že „věž Vysoká velmi od hranice vrtká a chodí“.³³ O rok později udeřil do střechy věže blesk. Zničena byla hranice u „Vorla“, některé sloupy, makovice střechy rozpůlena, poškozeny byly též hodiny. Rozsáhlejší rekonstrukce přinesla nové stolice pod zvony, na místo rozbité makovice byly dvě „nové makovice se dvěma hvězdami silně pozlacenými na báň postaveny, kolem nichž deset pozlacených paprsků se rozkládalo.“³⁴ Dr. Wirth v souvislosti s touto

³³ Memorabilia, 1566, fol. D 2

³⁴ (ŘEHÁK, 1879), 20

opravou zmiňuje Willenbergerovu kresbu z roku 1602, na které je kostel zachycen.³⁵ „Nad kostelem se tyčí gotická stará šindelová střecha, sahající až k poslednímu patru vysoké věže a jenom střechy věží, na severní nízké sedlo, na jižní osmiboká stanová stříška, jsou zdobeny novodobými báními a hvězdami.“³⁶(viz obr.2)

Další statická poškození jak věže, tak kleneb, lze přičítat četným zemětřesením, z nichž většina byla způsobena tektonickým posunem poddolované půdy. Díky těmto pohybům docházelo ke změnám v základové spáře kostela. Datovány jsou do let: 1348, 1411, 1580, 1588, 1590, 1615, 1690, 1749, 1768. Zemětřesení v letech 1588 a 1590 byly zřejmě většího rozsahu, neboť otřesy byly zaznamenány ve větší části Čech. Rovněž blízká stavba tehdejší školy Vysokokostelské, dnes arcibiskupství, neúměrná v proporcích, mohla přitížit základové podloží a způsobit smykové napětí v nosných konstrukcích, zejména klenbách jižní lodi, kružbách oken jižní fasády a již zmíněné věži.³⁷

V průběhu následujících let, zejména po roce 1618³⁸, stavba chátrá až do poloviny 17. století, kdy skrz shnilé šindele na střeše chrámu vtéká dešťová voda do chrámu a způsobuje škody na klenbách, v některých oknech chybí sklo. V letech 1650-1651 probíhá oprava střechy, která dostává novou šindelovou střechu. V následujících letech je kostel vybělen, okna, klenby a omítky jsou vyspraveny, ve věži jsou instalovány troje dveře, interiér dostává barokní vzezření. Roku 1661 pokračuje oprava střechy nad točitým schodištěm a opět se opravuje severní věž. Samuel Špaček spravuje "na věži okna a co jest vítr odtrhal, podlahy, schody a co jest zapotřebí bylo..."³⁹ V roce 1660 byl v kostele postaven kříž, pořízena nebesa nad kazatelnou a nové lavice, dále spravováno točité schodiště a střecha. V roce 1661 došlo ke zřízení velké krypty pod presbytářem, menší hrobky byly vystavěny Salazarovské kapli (1674) a Černé kapli (1676). Další oprava věže se datuje do roku 1665, opraveny jsou okenice,

---

³⁵ (WIRTH, 1946), 71

³⁶ (WIRTH, 1946), 71

³⁷ (DAJBYCH, 1946), 148

³⁸ Kutná Hora byla známá svým příklonem k protestantské církvi. Po bitvě na Bílé Hoře dochází v Zemích koruny České k násilné rekatolizaci a konfiskaci majetku církve i bohatých měšťanů, hlásících se k protestantům.

³⁹ (LEMINGER, 1927)

schody a podlázky. V témže roce je kostel vydlážděn. Roku 1674 byly před okna posledního patra věže osazeny kryté dřevěné pavlače.⁴⁰ K opravě krucht sv. Antonína nad Ruthardskou kaplí dochází v roce 1676: "Podle kvitance Jakuba Heliadesa z 12. listopadu byla na menší kručtě vyrovnána spodní štuková římsa (rampouch) a nad ní, kde předešle bylo prkenné futro s mřížkou byla po celé délce vyzděna cihlová zeď, jež byla omítnuta, kručhta do poloviny vydlážděna a opravena stěna pod oknem, kam zatékalo."⁴¹ K dalším interiérovým úpravám a změnám zařízení dochází v letech 1684-1687, postaven je nový portál do sakristie a schody k portálu naproti děkanství. V roce 1695 byla prý (podle nedochovaného chronogramu na kameni) rozšířena krypta pod presbytářem kostela, a to z odkazu paní Glauvitzové. Tenkrát bylo zřízeno i větrání hrobky. Dle zápisů ze zasedání městské rady podávali zámečníci v lednu 1697 zprávu o tom, že je zapotřebí opravit zvonovou stolicí. Z Prahy byl povolán mistr tesařský Filip Knop, aby provedl prohlídku krovu věže. Knop předložil městské radě dvě řešení, jedno obsahovalo jednoduchou cibulovou bání s jednou lucernou. Druhé řešení se dvěma lucernami nebylo nakonec realizováno. Roku 1698 byla odstraněna původní dlátovitá střecha s ochozem a postavena bání. Stavba byla ukončena zřejmě roku 1703.⁴² František Beneš však uvádí, že ještě roku 1737 měla střecha stanovou střechu (!) s prolamovanou pavlačí.⁴³ Na přelomu 17. a 18. století byl zrušen původní severní vchod do kostela a přesunut do posledního západního pole severní lodi. Před vstupem byla postavena zděná předsíň, kterou Beneš popisuje jako "nepěkná předsíň, které by upravení slohu kostela přiměřenější věru neškodilo. Nalézá se na ní dobře zachovaný městský znak."⁴⁴ Její vzhled je zachycen na obraze z roku 1826. (viz. obr.3) V prvním poli od západu je umístěn vchod po stranách lemovaný sloupy. Nad portálem je umístěna sochařská výzdoba. Vlevo od portálu se mezi 4. a 5. opěrákem od východu nachází pultová stříška, před ní pak Kristus na kříži. V oknech jsou zakresleny kružby.

---

⁴⁰ (BERÁNEK, 2009), 39

⁴¹ (NUHLÍČEK, 1946), 41-42

⁴² (BERÁNEK, 2009), 39

⁴³ (BENEŠ, 1865), 115

⁴⁴ (BENEŠ, 1865), 107

V roce 1706 byl zřízen nový oltář v Salazarovské kapli. Následující léta jsou poznamenána dalšími opravami, kolem roku 1709 byla opravena klenba nad kaplí sv. Antonína a oltářem sv. Václava,⁴⁵ roku 1710 následovala další oprava šindelové střechy. Roku 1737 uhodil opět blesk do věže, opět pak v prosinci 1740, kdy "větrná bouřka s blýskáním bář s křížem s věže srazila."⁴⁶ Věž byla opravena v roce 1749 a do její bář byl vložen pamětní spis z roku

Obr.3:1826, neznámý autor, pohled na kostel od severu, olej na plátně, Kutná Hora, České muzeum stříbra

1673. V prosinci roku 1789 dochází k dalšímu poškození bleskem, a následným požárem, který byl zavčasu uhašen.

Poslední barokní zásah do interiéru spadá do let 1800-1801, kdy byla pořízena nová dlažba ve střední lodi (opravena pak v letech 1809/10), nové lavice a nová kazatelna, kostel byl znovu vybílén. Hlavní oltář byl předělán na mramorový způsob a pozlacen. Velký požár v roce 1823 se nevyhnul ani

kostelu, před větší škodou ho uchránilo zavčasu zasahující vojáci, kteří strhli část hořící střechy. Nový tvar střechy dostal kostel v rozmezí let 1823 a 1826 (viz. obr.3) Valbová střecha má nižší sklon a její hřeben dosahuje pouze do úrovně třetího patra severní věže. V roce 1826 byla opatřena taškovou krytinou. V září roku 1830 byly kolaudovány opravy kostela, tedy zřízení nového krovu. V noci z 10. na 11. května 1834 udeřil blesk do věže kostela sv. Jakuba. Podle Beneše zapálil "hořenní bář velké věže sv. Jakuba, že pak Václav

⁴⁵ (NUHLÍČEK, 1946), 44

⁴⁶ (NUHLÍČEK, 1946), 46

Kratochvíl...stěny přetřel a hořící bání dolů shodil, byly věž i chrám další škody uchráněny. Kříž padl na krov, prorazil klenutí a zabodl se do podlahy."⁴⁷ Věž dostala novou cibulovou bání s jednou lucernou. Na obr.4 je vymalováno západní průčelí kostela tak, jak jej v roce 1847 zachytil F.Lepgie. Na jižní fasádě severní věže je ještě patrný pozůstatek středověkého krovu. Okno ve třetím patře je zazděné a ve čtvrtém patře chybí ciferník hodin. Západní průčelí je však idealizováno, chybí v něm stěna točitého schodiště a vertikální osa západního portálu lícuje s osou západního okna. Stejný pohled, ovšem o 3 roky mladší, je zachycen na litografii K.Wurbse (viz. obr.5). Chrám je na grafice

zobrazen ve větším detailu a je přesnější. Nad severním točitým schodištěm je ještě zakreslena pultová stříška. Umístění portálu a západního okna odpovídá skutečnosti. Ciferník na jižní straně severní věže opět chybí. Nad jižním vstupem do kostela je pultová stříška.(?) Kružba ve spodním okně jižní věže je odlišná od tvaru té dnešní.

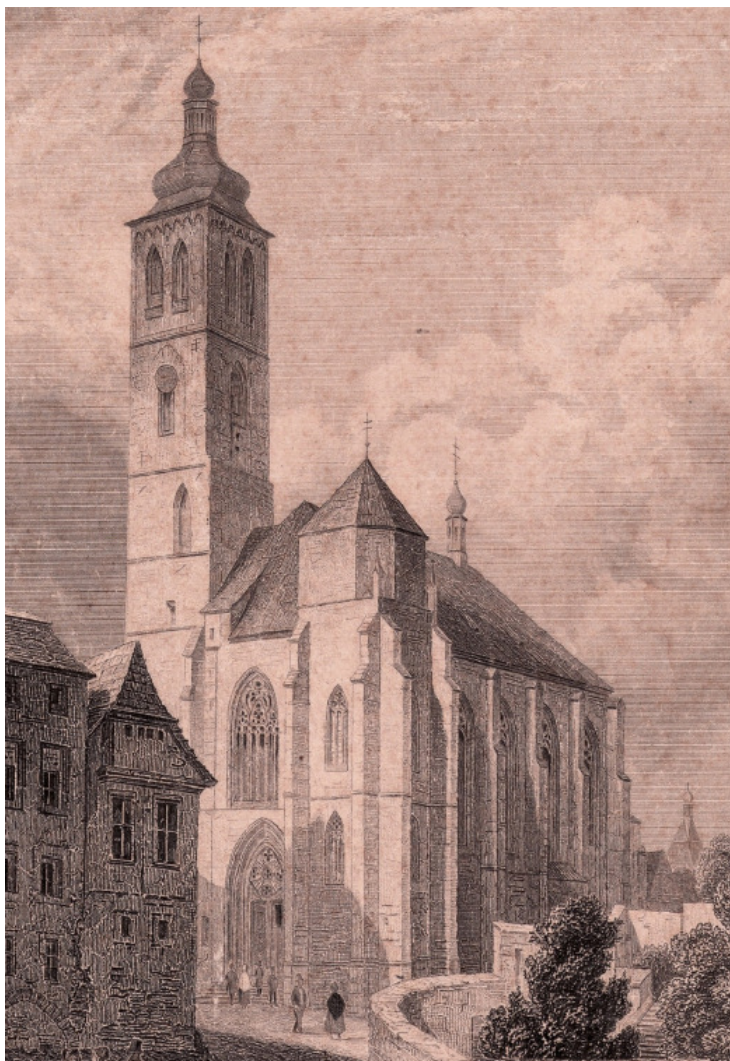
Obr.4:1847, F.Lepgie, pohled na chrám sv. Jakuba od jihozápadu, olej na plátně, Kutná Hora, České muzeum stříbra

---

⁴⁷ (BENEŠ, 1865), 269

Roku 1870 byl hlavní stěžeň bání, do kterého bys zasazen kříž, odstraněn pro velké poškození hnilobou. Při té příležitosti byl kříž s báníkou sejmut. V plechové, pozlacené báníce byly uloženy sepsané památnosti, opravy a nehody týkající se města i věže.⁴⁸ Střecha kostela byla roku 1865 opravena a

Obr.5: 1850, K.Wurbs, pohled na kostel sv. Jakuba od jihozápadu, Kutná Hora, České muzeum stříbra

dřevěné šindele byly vyměněny za břidlici. Stav v době po rekonstrukci je zachycen na kresbě Františka Beneše (viz. obr.6). Zobrazení je spíše idealizovanou podobou severní fasády kostela, tak jak by ji viděl rád sám autor. Především zde chybí barokní předsíň, ale nad ní jsou ještě zazděná okna severní lodi.

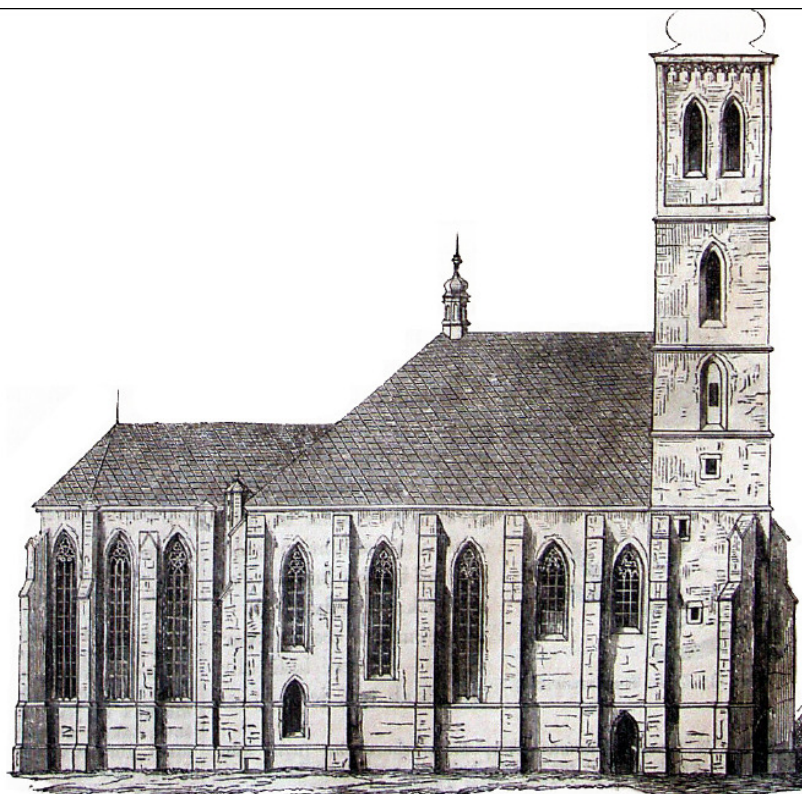
Roku 1877 byly odstraněny oltáře při lodních pilířích, 1868-1878 znovu vydlážděn presbytář. Větších oprav se kostel dočkal v roku 1877, kdy pod vedením stavitele Čeňka Dajbycha byla

provedena oprava jak exteriéru, tak interiéru. V letech 1879-1880 zasazena barevná okna v kapli Salazarovské a Ruthardovské, v letech 1888-1885 v kaplích Černé a Šenkýřské. Roku 1883 dochází k prolomení dvou zazděných oken v západním průčelí a přemístění starého severního vchodu u věže, který byl zazděn, východněji k Salazarovské kapli.

---

⁴⁸(ŘEHÁK, 1879), 21

V literatuře se nenachází mnoho zmínek o rekonstrukci severního parteru kostela. V srpnu 1891 píše purkmistr c.k. okresnímu hejtmanství v Kutné Hoře žádost o opravu oken a vnější dlažby a zejména barokní předsíně severní lodi, neboť "trapný činí dojem jak na domácím, tak cizince nevkusná, šindelem krytá, na kostel v dobách pozdějších přilepená, sesutím hrozící..."⁴⁹ V žádosti se

Obr. 6:1865, František Beneš, Vnější chrám sv. Jakuba, převzato z textu Arciděkanství sv. Jakuba na Horách Kutných (BENEŠ, 1865)

dále píše o požadavku na odstranění nežádoucího průvanu. Z. Wirth se pouze krátce zmiňuje o „přeložení portálu směrem k východu (1883).⁵⁰ J. Nuhlíček, v té době archivář v Kutné Hoře, se ve svém příspěvku⁵¹ o tomto stavebním zásahu nezmiňuje vůbec. Zdá se, že tato oprava kostela nebyla v očích současníků považována za důležitou informaci,

---

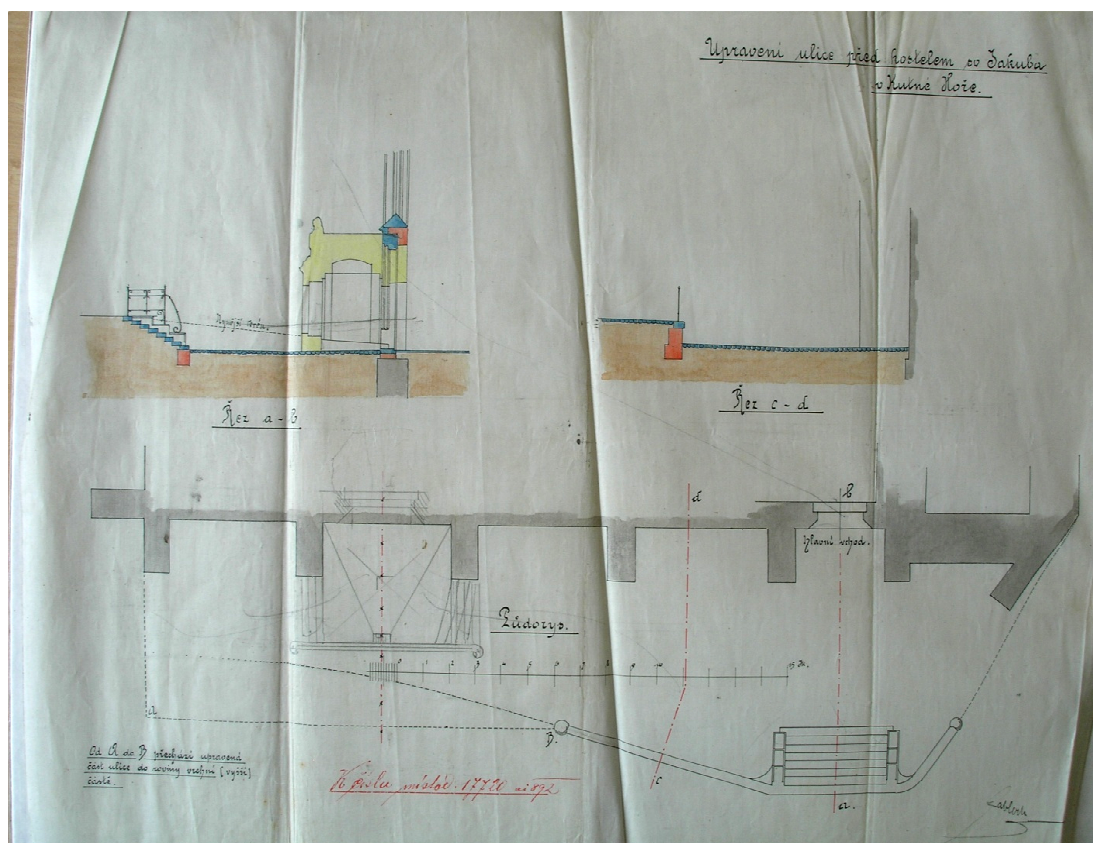
⁴⁹ originál dopisu purkmistra c.k. okresnímu hejtmanství ze dne 18.8.1891, Městský archiv Kutná Hora

⁵⁰ (WIRTH, 1946), 74

⁵¹ (NUHLÍČEK, 1946), 47

ačkoli přemístěním vstupu do kostela a vyřešením parteru se změnil vzhled kostela. Tuto situaci zachycuje původní výkres "Upravení ulice před kostelem sv. Jakuba v Kutné Hoře"(viz. obr.7). Na výkresu se nachází půdorys části severní fasády se zaznačením schodišťového prostoru a zábradlí. V pravém dolním rohu se nachází poznámka:“Od úrovně A do B přechází upravená část ulice do roviny vrchní (vyšší) části.“ Červeným písmem je napsáno:“ K číslu místod. 17720 ai 892“ v pravém dolním rohu nečitelný podpis autora. V horní

Obr.7: přelom 19./20.století, neznámý autor, Upravení ulice před kostelem sv. Jakuba v Kutné hoře, Kutná Hora, Městský archiv Kutná hora

části výkresu jsou narýsovány dva řezy konstrukcí, z nichž řez předstupující konstrukcí je označen žlutou barvou, navrhovanými úpravami modrou barvou a řez ostatních konstrukcí je označen oranžově či šedě. Žlutý řez je veden barokní předsíní, která měla být zbořena a vstup regotizován (modrý prvek). V plánu se nepočítá s obnovou původního vstupu ve druhém poli od východu (2-3 opěrák zleva). Druhotně je do výkresu zanesena nová situace s posunutím schodiště směrem k původnímu vstupu. Měřítko stanoveno poměrově, zřejmě ve stopách.

Datace chybí, předpokládá se přelom 19. a 20. století, a to na základě použitého materiálu plánu, písma a jazyka (texty psány v češtině).

Od začátku 20. století se opět objevují zprávy o tom, že by kostel měl být opraven. V archivu lze vyhledat originály dopisů měšťanů, kteří si stěžují na četná poškození domů v okolí sv. Jakuba. Dne 8.11.1907 píše mons. Vorlíček na C.K. místodržitelství Království Českého v Praze žádost o příspěvek na opravu kostela. Přílohou dopisu má být hlášení kontrolní komise, která po prohlédnutí zhodnotila stav kostela a rozhodla, které opravy by měly být provedeny. Součástí dopisu je i stručný přehled dějin kostela, který má vyzdvihnout jeho důležitost. Dne 6.října 1913 žádá arciděkan Vorlíček patronátní úřad v Kutné Hoře o vyslání technického znalce pro posouzení věci.⁵² V odpověď ustanovuje 6.prosince starosta Kutné Hory místní šetření v této záležitosti, a to na devátou hodinu ranní 10. prosince 1913. Na druhé straně listu se nachází ručně psaná zpráva architekta K. Simona (?) městské radě o všech účastnících šetření a konstatování, že v protokolu budou zapsány "závady na věži, tak i vně kostela a presbytáři, jakož i uvnitř kostela.." Oproti protokolu jako další účastníky zmiňuje též ing. Dajbycha.⁵³ Z tohoto šetření se dochoval opis protokolu "za účelem konstatování nutnosti různých oprav na arciděkanském chrámu Páně sv. Jakuba v Hoře Kutné."⁵⁴ Z něj vyplývá nutnost zejména opravy na severní věži. Zděné parapety jsou poškozeny tak, že z nich vypadají celé kusy zdiva. Dále je zapotřebí opravit okenní bankály, schody u vchodu, veškeré vnější omítky atd. V protokolu jsou zapsány též návrhy řešení oprav. Podepsáni jsou Jan Weger, c.k. okresní komisař, Mons. Karel Vorlíček, arciděkan, Novotný, c.k. vrchní inženýr a v neposlední řadě tehdejší starosta Jan Macháček. Na základě tohoto protokolu předkládá 18.května 1914 monsignor Vorlíček, městské Radě královského horního města plány a rozpočty opravy na chrámu. K opravám zřejmě nedošlo, neboť dne 12.11.1914 proběhlo další místní šetření. Bylo zjištěno především, že se odchyluje omítka věže, z vyšších pater vypadávají celé kusy cihel, poškozené jsou též parapety.

---

⁵² originál dopisu mons. Vorlíčka ze dne 6.10.1913, č.j.1184, Městský archiv Kutná Hora

⁵³ originál dopisu starosty města arciděkanskému úřadu v Hoře Kutné ze dne 6.12.1913, Městský archiv Kutná Hora

⁵⁴ originál opisu protokolu ze dne 10.12.1913, Městský archiv Kutná Hora

Z dopisu, které dne 20.8.1915 zaslalo C.K. okresní hejtmanství v Kutné Hoře patronátnímu úřadu v Kutné Hoře, vyplývá, že jsou schváleny opravy navržené na základě místního šetření ze dne 10.prosince 1913. Dále je stanovena cena za opravy na částku 52 500 korun, z toho 44 000 se má zaplatit z kompatronátních kostelů v Lošanech a Zibohlavech, zbytek pak z vlastních prostředků arciděkanského kostela. Jednalo se zejména o opravu vnějších omítek, které měly být otlučeny a nahrazeny novými maltami z čistého říčního písku a hydraulického vápna. Dále se návrh opravy týkal kamenného skruží oken, které mělo být očištěno a nedoplňováno novými prvky, a schodů.

Dne 29.10.1914 vydal C.K. zemský konzervátor souhlas s předloženým návrhem oprav s podmínkou, že se „nesmí dávat nové kružby do oken, neboť to neodpovídá moderním názorům na ochranu památek“. Dále pak nařizuje předložit návrh výmalby kostela a „odstranit číselník hodin hyzdících věž a nahraditi jej číselníkem průhledným složeným z pouhých číslic.“⁵⁵ Celá oprava měla být částečně financována z vlastních zdrojů správy kostela, vypomoci mělo být též ze zdrojů záduší Lošanského a Zibohlavského.⁵⁶ K této rekonstrukci však nedošlo z důvodu nedostatku pracovních sil. I přes havarijní stav věže byl úředně povolen odklad, a to do 15. května 1916.⁵⁷

18. června 1920 píše starosta města okresní správě politické v Kutné Hoře žádost o vyslání státního technika, který by: "potřebné úpravy (na kostele) protokolárně zajistil, aby pak k opravě, pro níž v základě místního komisionelního šetření ze dne 10.prosince 1913 a výnosu c.k. místodržitelství v Praze.....přikročeno býti mohlo."⁵⁸ Text je psán na psacím stroji a Okresní správě byl doručen o tři dny později, jak vyplývá z razítka na rubu. Žádost pak dále putovala na Správu stavebního okresu v Čáslavi, kde byla přijata 15.8.1920. Stavební rada ing. Beránek odpovídá 26.září 1920 na témže listu:"Vrací se pro zjištění nutných oprav a připojení protokolu za účelem

---

⁵⁵ originál dopisu C.K. zemského konzervátora ze dne 29.10.1914, č.j.2062 ex 1914, Městský archiv Kutná Hora

⁵⁶ originál dopisu mons. Karla Vorlíčka slovně městské Radě kutnohorské ze dne 23.8.1915, Městský archiv Kutná Hora

⁵⁷ originál dopisu od C.K. okresního hejtmanství Městskému úřadu v Kutné Hoře ze 31.8.1915, Městský archiv Kutná Hora

⁵⁸Originál dopisu starosty města Okresní správě politické ze dne 18.6.1920, Městský archiv Kutná Hora

vrácení spisu patronátnímu úřadu, aby týž mohl dáti dle protokolu vypracovati nutný rozpočet."

Z protokolu ze dne 20. srpna 1920 se dozvídáme: „v nejhorším stavebním stavu z celé stavby jest věž chrámová, především její hoření 3 etage, jejich zdivo jest tak chatrné, že se jak na vnější tak i na vnitřní straně drolí, kde jest omítka tato spadává, a může i konečně ohrožovati kolemjdoucí po př. poškoditi sousední budovy....“⁵⁹ Zajímavé je, že se text i zjištění komise neliší od zprávy, kterou vypracovala kontrolní komise 10.12.1913. O necelý týden později však píše František Jelínek, že: "padající zdivo a omítka z věže kostela sv. Jakuba poškozují můj majetek t.j. střechu domu č.p.3, která jest plechová, mimo to rozbíjeny jsou okenní tabule (!), jako se to stalo dne 27.srpna t.r. odpoledne, kdy kus omítky z věže vletěl skrze okno do světnice...." Dalším poškozeným toho dne byl dle dopisu též pan Rak, městský ponocný.⁶⁰

V říjnu 1923 byl městskou radou zadán požadavek na rozpočet oprav, ten byl vyhotoven až v roce 1926. K opravám však nedošlo. V roce 1929 byla věž kostela poškozena větrnou smrští, opravu město zadalo již v srpnu téhož roku Karlu Stuchlíkovi.⁶¹

Komise, která se sešla v dubnu 1933, zjistila, že během poslední větrné bouře odpadaly z věže kusy omítky a kamene, a to zejména na západní straně. Z tohoto důvodu bylo navrženo, aby průchod kolem kostela byl uzavřen. Roku 1934 se kostel dočkal alespoň opravy věže a krytiny. Ve věži bylo provedeno vybourání a oprava vadného zdiva parapetu nejvyššího patra, celá věž byla znovu přespárována. Původní návrh zřízení kamenných kružeb v oknech II. patra nebyl památkáři schválen a do oken byly tak instalovány nové žaluziové okenice. Ty byly posléze, díky úsporám za kružby, dodány i do III. patra věže. Původní stará zvonová stolice byla snesena, neboť její stav neumožňoval nové zavěšení zvonů.⁶² Kvádrové zdivo parapetu 5.patra věže bylo ze statických důvodů zpevněno betonem.

---

⁵⁹ originál Protokolu ze dne 30.8.1920, Městský archiv Kutná Hora

⁶⁰ originál dopisu od Jelínka Fr. a Marie Městskému úřadu v Kutné hoře ze dne 30.8.1920, Městský archiv Kutná Hora

⁶¹ MÚ Kutná Hora, Stavební úřad, složka ke kostelu sv. Jakuba

⁶² Původní zvon byl rekvirovaný ve válce

Druhá etapa vnějších oprav kostela probíhá v roce 1936 a zaměřuje se především na opravy fasády a krytiny. Nutnost těchto oprav byla zjištěna během kontroly státním technikem dne 7. května 1936. Původně mělo jít pouze o opravu severní části fasády, nicméně díky příznivým cenám dal patronátní úřad opravu provést v celém rozsahu. Opravy na střeše se dotýkaly zejména klempířských prací - nové žlaby, odpadní roury, úžlabí, hřebenové plechy apod. Tyto části byly částečně vyměněny, částečně pouze opraveny a opatřeny novým nátěrem. Kromě těchto prací byly provedeny též opravy zasklení chrámových oken do olova, provedené firmou Květoslav Hlavatý v Kutné Hoře. Na jaře roku 1937 byly spraveny věžní hodiny.

Koncem roku 1938 podal arciděkanský úřad žádost na ministerstvo veřejných prací o státní subvenci s popisem nutnosti oprav kostela svatého Jakuba. Této žádosti nebylo vyhověno z důvodu nedostatku finančních prostředků.

Dne 2. června 1939 byla vykonána další prohlídka kostela, tentokrát již se zástupci Památkového úřadu v Praze. Komise shledala, že je nutno přikročit k opravě interiéru (!) a nařídila započítí příprav nutných k započítí oprav kostela. Rozpočet s popisem prací byl zaslán na stavební oddělení okresního úřadu v Čáslavi, byl však založen. Po četných urgencích ze strany duchovních správců kostela zmíněný úřad roku 1940 konstatoval, že "akt je nutno považovat za ztracený".⁶³ Další řízení se konalo až 30. ledna 1941, o pět měsíců později vypsalo město Kutná Hora veřejnou soutěž na stavební opravu interiéru, kterou vyhrál ing. Jaromír Dajbich. Rekonstrukce započala opravou kleneb v presbytáři. Původní domněnka, že půjde pouze o drobné opravy a úpravy v rámci tehdejšího názoru na památkovou péči, vzala rychle za své. Podle nařízení Památkového úřadu v Praze bylo nařízeno zbavit kostel původních rozpadajících se starých nátěrů, a to až na původní omítku. Pilíře a kamenná žebra kleneb měla být očištěna až na kámen, který měl zůstat pohledový. Během snímání nátěrů a omítek byl zjištěn povážlivý stav kleneb i kamenného žebroví. Paty kleneb byly poškozeny příčnými trhlinami natolik, že jejich konstrukční spojení s pilíři bylo velice chatrné. Situaci popisuje P. Jan Kohel takto: "Celé zdivo klenutí místy ztrouchnivělé, na 3 prsty vyleptané,

---

⁶³ (KOHTEL, 1946), 105

uvolněné cihly, zlomená žebra, a až na 6 kusů roztržené svorníky ukázaly po stránce stavební na nejvážnější stav kostela, na jehož katastrofu stačila jen malá detonace v okolí. Tento neutěšený stav se projevil nejen v hlavní, nýbrž i postranní jižní lodi, kde byl zjištěn starý ústup zdiva o 40 cm. Jako důsledek toho byla zpřetrhaná ostění oken, rozrušení kamenné poprsnice kaple Ruthardovské, rozestouplé články žeber..."⁶⁴ Znovu jsou prolomena zazděná gotická okna, jedno v kůru nad Ruthardovskou kaplí v průčelí jižní lodi, jedno v jižní zdi Černé kaple (zde byla nalezena z části zachovalá původní okenní kružba).

Během této rekonstrukce dochází též k nalezení původních maleb na sloupech, žebrech a svornících presbytáře, dále pak v kapli Charvátovské. Nejdříve byly zbytky polychromie nalezeny v presbytáře. Na základě těchto nálezů došla komise v čele s Dr. Šebkem k rozhodnutí, že lešení má být rozšířeno i na hlavní loď a pokračovat v průzkumu. Dne 27.srpna 1941 prozkoumal městský archivář Dr. Nuhlíček první odkrytou malbu na posledním pilíři severní lodi se znakem Mikuláše svobodného pána ze Schönfeldu a jeho manželky Reginy z roku 1655 včetně nápisu pod konzolkou. Malby v Charvátovské kapli byly odkryty v září roku 1941, a to na severní průčelní zdi. První z nich zobrazuje ukřižovaného Krista s postavami Panny Marie a svatého apoštola s kalichem a hostií spolu s nápisem "Veritas vincit". Na střední části je zobrazen zmrtvýchvstávší Kristus s nápisem psaným gotickou minuskulí: "Miserere nostri, Domine, miserere nostri, mesire mei vite deiri". Třetí část představuje Madonu v mandorle, jak přijímá z andělových rukou Ježíška. Nápis v kapli dle Dr. V. Vojtíška kladeny na počátek druhé poloviny 15.století.⁶⁵ V únoru 1942 byly při čištění omítek za hlavním oltářem nalezeny vedle evangelního sanktuaria postavy dvou cherubů a vedle epištolního sanktuaria čtyř cherubů, nesoucích nástroje umučení Kristova. Fresky jsou datovány na konec 15.století.⁶⁶ V Ruthardovské kapli se dochoval nápis psaný česky gotickou minuskulí, vzhledem k poškození zatím nečitelný. Na pilíři vedle kazatelny byla v prosinci 1942 objevena gotická malba Madony s

---

⁶⁴ (KOHEL, 1946), 107

⁶⁵ (SVĚŘÁK, 1946), 134-135

⁶⁶ (SVĚŘÁK, 1946), 136

korunkou, držící v levé ruce jablko, dle nalezeného letopočtu ji lze datovat do sedmdesátých let 15.století. Malby restauroval akademický malíř a restaurátor K. Jaroš z Prahy - Braníka. Svoji práci však nedokončil, neboť padl během pražského povstání.

Práce se na čas zastavily koncem roku 1944, kdy docházelo k zatýkání osob gestapem a posléze v době od 6.5-14.5 1945. Kostel byl znovu vysvěcen dne 20.10.1946. Konsekraci byl přítomen Adolf Janoušek, toho času jednatel klubu Za starou Prahu. Ve svém článku pak mj. píše o tom, jak společně s architektem Mannsbarthem navštívil "též ony obtížněji přístupné části svatojakubského chrámu, které ještě čekají na stavební zabezpečení, opravy a možno-li i na obnovu dřívějšího stavu. Jsou to zejména vyšší části zdiva nad klenbami chrámu, na němž jsou v podkroví viditelné vady i trhliny, zdivo velké věže s dosti pochybnou stabilitou a chrámový krov". O věži se pak dále zmiňuje, že "je to vlastně jen nouzová střecha co do vazby i formy, zhotovená po velkém požáru roku 1823 s použitím starých kusů vazníků pro pozednice a jiných dřev ze starého krovu, dosti nedokonale spojených".⁶⁷

Instalací opravených varhan v roce 1947 byl ukončen, prozatím, stavební vývoj kostela sv. Jakuba.

4 Popis exteriéru

Kostel svatého Jakuba je jednou z výrazných pohledových a hmotových dominant Kutné hory a tvoří panorama výškové hrany nad řekou Vrchlicí. Hmota kostela se výrazně uplatňuje zejména od východu, jihu a západu. Stavba samotná se nenachází na rovině, ale byla založena v mírném svahu se sklonem od severu k jihu. Objekt vznikl již v ustálené zástavbě středověkých domů, nedaleko městské brány, která se nacházela jihozápadně od kostela v městské hradbě. Svými rozměry se tedy musel přizpůsobit již dané urbanistické situaci a vytěžit z ní maximum pro svou reprezentaci. Původní fara se nacházela v bloku domů při západním průčelí, dnešní fara se nachází jižně od kostela v budově původní farní školy.

---

⁶⁷ (JANOUSĚK, 1947)

Kostel je situován presbytářem směrem k východu, jak bylo obvyklé pro většinu středověkých staveb. Dispozice se sestává z obdélného presbytáře o třech klenebných polích, na východě pětiboce uzavřeným. K jižní straně doléhá čtvercová sakristie o dvou klenebných polích, nad kterou se nachází pokladnice. Na presbytář navazuje síňové trojlodí, střední loď má stejnou šířku jako presbytář. Při severní straně v rohu mezi presbytářem a lodí je umístěno točité schodiště (zvenku se projevuje jako trojboká vížka). Presbytář i lodě jsou zaklenuty křížovými žebrovými klenbami. Západní průčelí tvoří dvojice věží na mírně obdélném půdorysu. Jižní věž nebyla dostavěna do původní monumentality, je pouze dvoupatrová, přičemž druhé patro má půdorys nepravidelného šestiúhelníku. Zakončena je jehlancovou střechou. Severní věž je pětipatrová. Zaklenuté je pouze přízemí, 1. a 2. patro, ostatní patra jsou plochostropá. Věž je ukončena cibulovou střechou s lucernou a helmicí, zakončenou špicí. Střechy trojlodí a presbytáře jsou valbové, střešní krytinu tvoří břidlice. Vnější schodiště jsou též zastřešena valbovou střechou. Nad východní částí hřebene střechy lodi vyrůstá osmiboká lucerna s cibulovou bání. V současné době je do kostela přístup třemi portály - západním, severním a jižním. Využíván je zejména jižní.

Zdivo kostela je různorodé, tvoří jej jak tesané kamenné kvádry, tak lomové a cihelné zdivo. Lomové zdivo bylo použito zejména pro stavbu obvodových konstrukcí. Následně bylo omítáno či obloženo kamenným kvádrovým obkladem, ten se uplatňuje u presbytáře a dvouvěžového západního průčelí. Cihly byly použity pro stavbu kleneb, případně u některých mladších stavebních konstrukcí.

Horizontální členění fasád kostela obstarává jednak sokl, který vyrovnává výšku okolního svažitého terénu, jednak podokenní průběžná římsa. Sokl je předstupuje před hlavní hmotu kostela, v horní části je spádován jako pultová střecha a obložen kamenným obkladem. Věže jsou též horizontálně členěny vnějšími římsami v úrovni jednotlivých pater. V severním průčelí sokl chybí.

Vertikální členění je obstaráno systémem opěráků, a to jak v části presbytáře a trojlodí, tak u věží. U presbytáře se střídají dva typy opěráků, které se odlišují vzájemně výškou a zakončením a pravidelně se střídají. Vyšší

dosahují do úrovně korunní římsy, jejich horní plocha je kryta plechem. Nižší opěrky jsou ukončené pod korunní římsou s tím, že v horní části jsou odstupňovány náběžnou římsou. Zakončení tvoří průnik pultové a sedlové stříšky, která se "štítem" obrací směrem k exteriéru.

Stěny presbytáře jsou prolomeny vysokými hrotitými okny, která jsou svislými pruty členěna na tři pole ukončená kružbou. Okna mají stejné kružby, kromě okna na středové ose, které odlišnou, bohatší výzdobu. (viz. obr.8) Kompozice kružeb je založena na vepisování trojlistů nebo čtyřlistů do základního kruhu ve vrcholu záklenku, doplněná o sférické trojúhelníky s vepsanými hrotitými trojlisty.⁶⁸ Jižní okno

Obr 8:2012, Pohled na okno v závěru presbytáře, 1. polovina 14.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora

presbytáře bylo dodatečně zazděno z důvodu

pozdějšího přístavku sakristie s depositářem nad ní. Ten je alespoň prosvětlen malým okénkem. Kružbami byly opatřeny též hrotitá okna spodních pater věží a zejména velké okno v ose západního průčelí. Jižní loď je osvětlena čtyřmi vysokými okny, v pátém západním poli se nad vnějším točitým schodištěm nachází nakoso natočené čtvercové okno. Střední loď síňového trojlodí je prosvětlena pouze oknem v západním průčelí, situovaném nad hlavním vstupním portálem. Je hrotité o třech polích, které jsou dále pruty děleny na dvě pole. Horní část zdobí plaménky osově souměrně postavené. Okno neleží v ose

⁶⁸ (BERÁNEK, 2009)

vstupního portálu, je zhruba o polovinu své šířky posunuté směrem k severní věži.

4.1 Severní průčelí

Obr. 9:2012, Portál v severním průčelí, 1.polovina 14.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora

Severní průčelí je členěno šesti opěráky na pět polí, které jsou následně prolomeny hrotitými vysokými okny. Opěráky dosedají na obvodovou stěnu kolmo, a jsou horizontálně členěny průběžnou podokenní římsou, v poslední své pětině výšky pak jejich šířka uskakuje směrem k lodi. Nepatrné odstupnění je ve tvaru pultové střechy kryté kamennými deskami. Kružby oken nejsou původní, byly kompletně vyměněny během oprav v 19. století. Na úrovni parteru pod vysokým oknem úzkého západního pole severní lodi se nachází, původně barokní, zazděný vstup. Z vnější strany se

projevuje spárami po vytrhaném ostění. Zde byl na počátku 18. století prolomen nový vstup, krytý předsíní, který však byl ke konci 19.století zbourán. V souvislosti s těmito pracemi byl obnoven středověký vstup ve 2.poli od východu(viz. obr.9). V rohu mezi severní stěnou presbytáře a východní stěnou kostela se nachází schodiště, které se z vnějšku projevuje jako trojboký hranol prolomený šesti malými okénky, zastřešení stanovou stříškou. Spodní tři okénka jsou hrotitá, horní okénka jsou obdélné. Jejich ostění je součástí opláštění věžičky. V poli přiléhajícím k východní stěně kostela se nachází obdélný vchod, jehož práh je zhruba 1,5 metru nad úrovní okolního terénu. Severní průčelí doplňuje kamenný podstavec mezi čtvrtým a pátým opěrákem (směrem od východu), na který je usazen kamenný podstavec s křížem a

ukřížovaným Ježíšem. Podstavec je od okolního terénu oddělen kovovým plůtkem.

4.2 Jižní průčelí

Jižní průčelí je vertikálně členěno pěti opěráky do čtyř polí. Opěráky jsou římsami členěny na tři části a dosedají na sokl, který vyrovnává svažitost

Obr. 10: 2012, Jižní portál, 1.polovina 14.století. kostel sv. Jakuba, Kutná Hora

okolního terénu. Nahoře jsou ukončeny sedlovou stříškou, jejíž štít směřuje směrem k jihu. K prvnímu opěráku směrem od východu těsně doléhá opěrák sakristie. Ten dosahuje výšky

pouze do úrovně parapetu oken a je ukončen pultem obloženým kamenem. Jeho spodní část je součástí průběžné podokenní římsy. První východní pole jižní fasády je prolomeno dvěma okny. Horní okno s mírně hrotitým obloukem je součástí rytmu stejných oken jižní fasády. Nahoře je patrná svislá prasklina poukazující na statické problémy v úrovni podloží. Pod ním se nachází okno do Ruthardovské kaple, je hrotité a ze západní strany je jeho ostění částečně překryto schodištěm na horní patro kaple. Schodiště se nachází v trojbokém tubusu, který ze západní strany přiléhá k opěráku, dosahuje výšky do jedné třetiny jižních oken a je ukončen trojbokou jehlancovou stříškou krytou břidlicí. V horní třetině je horizontálně členěn římsou. Vnitřní šnekovité schodiště osvětlují dvě malá jižní obdélná okénka. Mezi třetím a čtvrtým opěrákem se nachází jižní vchod do kostela. Nástup do něj je ze trojstranného kamenného schodiště. Vstupní portál je původní gotický, třikrát odstupňovaný, s

profilovaným ostěním složeného z hruškovců a vyžlabků probíhajících až do záklenku a osazených na podstavci. Záklenek není osazen tympanonem. Druhá schodišťová vížka jižního průčelí je vestavěna do prostoru mezi opěrákem jižní věže a opěrákem jižní lodi. Uvnitř se nachází šnekovité schodiště a slouží k přístupu na tribunu v patře jižní věže. Původně bylo schodiště projektováno jako vstup na zamýšlenou kruchtu, která nebyla nikdy realizována. Svoji výškou dosahuje zhruba do poloviny oken a je ukončena stříškou, z části jehlancovou, z části pultovou. Přístup na schodiště je skrz úzké převýšené dveře s hrotitým obloukem. Interiér je prosvětlen pěti obdélnými okénky, z nichž ta na jih mají profilované ostění. Ve spodní třetině člení vížku horizontální úskok zdiva, další třetiny dělí profilované římsy. Nižší římsa navazuje na podokenní římsu. Nad vížkou se nachází nakoso postavené čtvercové okno.

4.3 Západní průčelí

Západní průčelí je definováno dvěma hranolovými věžemi postavenými na mírně obdélném půdorysu. Jižní věž je nedostavěná, pouze třípatrová, severní věž je pětipatrová. Obě věže jsou usazeny na kamenném soklu, který je u severní věže vyšší. Věže jsou horizontálně členěny kamennými římsami, které nekorrespondují s vnitřním patrováním. Na nárožích věže podpírají vysoké opěráky s pultovou stříškou, ukončené v úrovni římsy druhého podlaží. Severozápadní nároží severní věže má jeden diagonálně směřující opěrák, jižní věž podpírá dvojice kolmo orientovaných opěráků. Šířku lodě přesahující severovýchodní a jihovýchodní nároží obou věží člení na každé straně jeden kolmo situovaný opěrák. Vzhledem k úzké parcelaci a nutnosti zachování průchodu kolem západního průčelí, je řešení nároží severní věže poněkud ojedinělé. Opěrák, který by měl směřovat západním směrem, zcela chybí, zatímco severní je vykloněn šikmo severovýchodním směrem. Nároží je navíc okoseno, a nedobíhá k terénu (viz. obr.11)

Přízemí a 1. patro jižní věže osvětlují dvěma hrotitými okny, umístěných na západní a jižní stranu. Západní obdélné okénko na úrovni třetího patra je zazděné. Třetí patro má půdorys nepravidelného šestiúhelníku a je prosvětleno okénkem z jižní strany. Ukončeno je jehlancovou střechou. Západní okna jsou hrotitá. Spodní okno je dvoudílné s trojicí sférických trojúhelníků s vepsanými trojlístky. Horní západní okno je trojdílné, v záklenku je kružba sestavena ze tří kruhů a dvou mezi nimi vepsaných hrotitých lichoběžníků, jejichž hroty

Obr. 11: 2012, Nároží severní věže, 1.polovina 14.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora

směřují do středu okna. Okno v přízemí jižní stěny je široké, nízké, trojdílné, v záklenku se nachází trojice kruhů s vepsanými trojlístky. Okno v patře je pak štíhlé, dvoudílné, v horní části je vepsán kruh se čtyřlístem k němuž se přimyká dvojice trojlístů vepsanými do sférických trojúhelníků.

Parter severní věže je od převýšeného 1.patra oddělen římsou, obíhající obvod věže a opěráky. Ty jsou ukončeny římsou oddělující 1. a 2. patro.

Následující patra opět dělí římsa, jejíž profilace sestává ze šikmo

sklopené desky, na spodní části opatřené výžlabkem s okosením. V koutech jsou umístěna táhla. Přízemí věže prolamuje pouze jedno hrotité okno směřující na západ. Je dvoudílné, v záklenku se sférickým čtyřúhelníkem s vepsaným čtyřlístem. První a druhé patro člení obdélná okénka. V prvním patře jsou vertikálně umístěna ve dvou úrovních. Okénka spolu osově nelícují. Třetí patro má na východní a západní straně po jednom hrotitém okně bez kružeb, které se

zachovaly pouze ve fragmentech, zejména patrné na východní straně věže. Vertikální osa západního okna je posunuta směrem k jihu, zřejmě ze statických důvodů.⁶⁹ Na jižní straně se nachází malý obdélný otvor. Původně se zde nacházel vstup z podkroví středověkého krovu. Na vnější straně zdiva východní strany se v úrovni 2.-3. patra dochoval zřetelný otisk vysoké strmé střechy, náležející nepochybně středověkému krovu. Zdivo věže nekryté původně

Obr. 12:2012, Západní portál, 2.polovina 14.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora

střechou má kvádrový obklad.⁷⁰ Okna ve čtvrtém patře jsou hrotitá převýšená. Okna jsou bez kružeb, ale lze předpokládat, že v době svého vzniku kružby byly jejich součástí. V současné době jsou v úrovni záklenků umístěny plechové ciferníky. Nad záklenkem východního okna je zjevná poměrně široká trhlinka. Okna v pátém, posledním patře, jsou vysoká sdužená s hrotitými záklenky, kružby se nedochovaly. Patro je plošně členěno vpadlými poli, v jejichž horní části se nachází lisény, tvořené

trojlistovými útvary s příporkami. Zdivo ukončuje korunní římsa. Cibulová střecha je barokní s oplechováním.

---

⁶⁹ V Itálii v oblastech se seizmickým nebezpečím je toto řešení naprosto běžné. Prolomením oken na věžích nad sebou snižuje schopnost stavby odolávat pohybům v základové spáře. Vzhledem k tomu, že zemětřesení je doloženo v této oblasti hned několikrát, lze předpokládat, že osová rozličnost byla použita právě z těchto důvodů.

⁷⁰ (BERÁNEK, 2009)

Střední část západního průčelí je asymetricky komponovaná. Dominantním prvkem je hrotitý portál (viz. obr.12), který se na západní straně dotýká opěráku jižní věže. Západní okno je osově posunutě směrem k severu. Členění dovršuje schodiště v koutu severní věže, zvenku se půdorysně

Obr. 13: 2012, Detail okna západního průčelí, konec 14.století, rekonstrukce 15.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora

projevující na části kruhové výseče. Vstupní portál je původní gotický. Přípory vybíhají z nízkého soklu a jsou odstupňovány. Tympanon tvoří část hrotitého oblouku položeného obráceně (tedy hrotem dolů), čímž vytváří sférický

čtyřúhelník. Ten je dále dělen na devět částí. Pět tvoří kružnice, ve středním kruhu je dále vepsán čtyřlíst, v němž se nacházejí čtyři prostupující se čtyřlísty. Ve vertikálách jsou umístěny další kruhy, v nichž jsou vepsány trojlísty s dalšími třemi prostupujícími trojlísty. Obvodové kruhy jsou v diagonálách odděleny mniškami, které svými hrotu směřují do středu. V trojúhelných konkávně konvexních výsečích po bocích tympanonu jsou vepsány trojlísty s dalšími třemi prostupujícími trojlísty. Tyto trojlísty jsou lehce protáhlé směrem k hornímu okraji výseče. Portál je rozdělen středovým sloupkem na dvě obdélné části s nízkým segmentovým zaklenutím.

Západní hrotité okno (viz. obr.13) je děleno pruty do tří sdružených polí. Každé pole má samostatný hrotitý záklenek. V krajích jsou v horní části kružnice s vepsaným čtyřlístem. Prostřední pole má v záklenku vepsaný sférický trojúhelník, hrotem směřující směrem dolů. V něm je dále vepsán trojlíst. Horní část záklenku celého okna vyplňují dvě dvojice plaménku, které nahoře nadnáší kruh v záklenku. Ten je prázdný, nijak nečleněný, což vzbuzuje

rozpaky se jeho uměleckohistorickým zařazením. Beránek nastiňuje dvě možnosti - buď jde o progresivní způsob utváření okna na konci 14.století nebo jeho datace spadá až do počátku 60. let 15.století. Okno je považováno za příspěvek parléřovské huti.⁷¹

5 Popis interiéru kostela

5.1 Presbytář

Presbytář je podlouhlý o dvou klenebních polích nestejně šíře s polygonálním závěrem. Je zaklenut dvěma křížovými klenbami, v závěru pak šestidílnou křížovou klenbou. Původně byl prosvětlen osmi hrotitými okny, avšak po přístavbě sakristie s pokladnicí byla dvě jižní okna zazděna. Žebrové klenby jsou osazeny svorníky. Velký svorník na vrcholu klenby v závěru je po svém obvodu lemován dvanácti paprsky, které jsou vzájemně odděleny výžlabkem. Svorník nad obdélným polem blíže k závěru je shodný se svorníky v trojlodí. Jedinečnost jeho řešení spočívá v tom, že je včetně vrcholových částí žeber součástí mohutného kruhového monobloku. Jeho obvod obíhá široká

odsazená páska.⁷²

Svorník na rozhraní klenebného pole presbytáře a hlavní lodi je zdoben vegetabilními motivy. Klenebné pasy jsou na svém vrcholu zdobeny kamenným prvkem rostlinnými prvky.

Během

Obr. 14: 2012, Malby v presbytáři, 70.-80. léta 15.století, Kostel sv. Jakuba, Kutná Hora

rekonstrukce interiéru

⁷¹ (BERÁNEK, 2009), 34

⁷² (BERÁNEK, 2009)

kostela v letech 1941 a 1942 byly odkryty původní středověké malby. Vedle sanktuarií. Na straně epištolní zobrazují postavu čtyř andělů v ohnivých dalmatikách, vznášejících se s mučednickými odznaky Kristova utrpení. Cherubíni vlevo(viz. obr.14) mají zvláštní křídla, která na první pohled působí jako součást oděvu. Levá horní postava oděná do červeného roucha směřuje lehkým pohledem vzhůru. V ruce drží dva nástroje Kristova utrpení - tyč s houbou a zřejmě kopí. Levá dolní postava má šat světle hnědý s tmavě hnědým lemováním a drží oběma rukama sloup bičování. Svým pohledem směřuje vzhůru. Cherubín vpravo nahoře má zelený šat a drží v ruce kříž, na němž je v křížení připevněna trnová koruna. Pravá dolní postava je nezřetelná. Obě postavy vpravo mají odlišná křídla s dlouhými koncovými "pery". U všech

Obr. 15: 2012, detail malby v presbytáři, 70.-80.léta 15.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora

postav se zdá, jakoby se dívaly na jeden společný bod, který je umístěn v obrazci nad sanktuariem. Nad samotnou schránkou je v malbě vyveden motiv záklenku hrotitého gotického okna se dvěma sférickými trojúhelníky v základně, vyplněné trojlistem. Vnější obvod "okna" je doplněn gotickými kraby .

Na straně evangelijní je použit motiv dvou adorujících cherubů (viz. obr.15),

okuřujících svatostánků,⁷³ Beránek popisuje výjev jako: "postavy klečících andělů, kteří drží svíce."⁷⁴ Pravý cherub se dochoval téměř v celém svém rozsahu. Záhyby jeho roucha jsou naznačeny pouze hnědou linkou, okraje dalmatiky jsou v hnědé barvě. Křídla cheruba jsou vedena vertikálně a jakoby se spínají nad hlavou postavy. Na rozdíl od postav na epištolní straně mají křídla zcela zřetelně nakreslená pera, celá křídla mají modravý nádech. Cherubův pohled směřuje směrem vzhůru. Obě postavy jsou doplněny červeným podkladem (nebem) s bílými hvězdami, v krajích pole lze nalézt trojlisty.

Datace maleb po stěnách presbytáře se odvíjí od skutečnosti, že chórové lavice zakrývají původní niky, takže malby musely vzniknout ještě před osazením chórové lavice. Ta byla zhotovena v roce 1484.⁷⁵ Malby se svým motivem podobají výmalbě na odsekané ploše jižního arkádového polopilíře při východní stěně lodi na kruchtě nad Ruthardovskou kaplí. Vznik maleb v závěru presbytáře jsou kladeny do 70.-80.let 15.století.

5.2 Sakristie a depozitář⁷⁶

Přístavba sakristie a prostoru nad ní - depozitáře - spadá do druhé etapy výstavby kostela. Že s ní nebylo v prvních plánech počítáno lze vyvodit z toho, že kvůli její výstavbě muselo být zazděno okno ve východní stěně jižní boční lodi, západní opěrák presbytáře a zazdívky oken v jeho jižní stěně. Do sakristie se vstupuje barokním portálkem v jižní zdi presbytáře, další přístup je možný z Ruthardovské kaple. Původní gotické klenby byly v době renesance sneseny a prostor byl nově zaklenut hřebínkovou klenbou.

Prostor depozitáře⁷⁷ je přístupný pomocí portálku umístěném v místě původního gotického okna, a to z kruchtě nad Ruthardovskou kaplí. Pokladnice je zaklenuta renesanční klenbou s hřebínky. Z jihu ji prosvětlují dvě gotická okénka. Vyšší okno je hrotité a obsahuje záklenek s kružbou, zvenku je opatřeno mříží. Nižší okno má záklenek téměř půlkruhového tvaru.

---

⁷³ (KOHEL, 1946), 109

⁷⁴ (BERÁNEK, 2009), 36

⁷⁵ (NUHLÍČEK, 1946), 33

⁷⁶ Vzhledem k tomu, že mi nebyl do těchto prostor umožněn přístup, opírám se v popisu interiéru zejména o práci Jana Beránka, (BERÁNEK, 2009)

⁷⁷ Jan Beránek tento prostor nazývá též pokladnicí

Při pohledu na jižní fasádu je zřejmé, že původní prostor měl mít minimálně jedno velké gotické okno, které svým parapetem dosahuje téměř k úrovni podlahové konstrukce sakristie. Na soklu jsou patrné dvě řady kamenných kvádrů po celé délce jižní stěny. Od čtvrté řady je pak patrná zazdívka provedené z cihel. Na fotografii J. Beránka,⁷⁸ zobrazující interiér depozitáře, je patrné, že okno (resp. okna) měla dosahovat až do výše stropu klenotnice. Otázkou tedy je, zda původní sakristie měla být vůbec překlenuta a neměla být spíše vysokým otevřeným prostorem zalitým slunečním světlem.

5.3 Síňové trojlodí

Na presbytář navazuje střední loď trojlodí, a to ve stejné šíři. Loď není od presbytáře oddělena vítězným obloukem, takže klenby lodi a presbytáře na sebe navazují. Trojlodí má pět polí, z nichž západní má zhruba poloviční šířku.

Obr. 16:2012, Znak Ruthardů z Malešova na svorníku v prvním východním poli jižní lodi, konec 14.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora

Pole v bočních lodích jsou téměř čtvercová. Všechna pole jsou zaklenuta křížovou žebrovou klenbou se svorníky ve vrcholu, která v interiéru dosedají na pilíře kosodélného půdorysu, přičemž podélná osa pilíře je orientována ve směru východ - západ. První dva pilíře od východu jsou zdobeny baldachýnky, ostatní pilíře mají pouze konsolky, na kterých jsou rozestavěny sošky svatých. Dva svorníky jižní boční lodi nesou reliéfní znak Ruthardů z Malešova. Jeden se nachází v prvním východním poli nad Ruthardovskou kaplí (viz. obr.16), druhý pak ve třetím poli od východu.

Žebra při obvodových zdech končí v krátkých svazkových příporách. Konzolka

---

⁷⁸ (BERÁNEK, 2009), 20

dosedající na severní stěnu mezi druhým a třetím polem směrem od západu je na své spodní straně zdobena tváří divého muže. Na straně středových arkád se diagonální i čelní žebra klenby sbíhají do svazkových přípor.

První dvě východní pole bočních lodí jsou vyhrazena dvěma kaplím. Severní je nazývána kaplí Charvátovskou, která je v pramenech nazývána též kaplí Salazanskou. Jižní kaple se podle svých mecenášů nazývá kaple Ruthardovská. Obě kaple jsou zaklenuty křížovými klenbami a jsou osvětleny nízkými hrotitými okny.

Kapli Ruthardovskou založili rod Ruthardové, měšťané Kutné Hory, kteří měli právo erbu. Fr. Beneš popisuje jejich erb následovně: "štít šikmo položený, dole zakulacený, v němž na pokraji pravé strany vyobrazeno jest rámě, zavřené v hrsti ostrev listnatou držící. Přílba starého způsobu (přílba hrnovitá), vlající rouškou přikrytá, kryje pravý roh nakloněného štítu".⁷⁹ Celý takto popsáný znak se nachází nad záklenkem severní arkády, kdy jej shora obtéká voluta barokního poprsníku kruchty. Na svornících se pak vyskytuje pouze část se štítem.

Ruthardovská kaple byla vystavěna již koncem 14. století a bylo s ní počítáno již v první fázi výstavby. Zaklenuta je křížovou klenbou, v jejímž vrcholu se nachází kruhový svorník zdobený vegetabilními motivy. Klenba dosedá v prostoru na první pilíř lodi. Čela klenby při východní a jižní zdi jsou odsazena pasy. Žebra se sbíhají do konzolek, které jsou zdobeny zoomorfními motivy - okřídlený drak přepadající ležícího lva. Z jižní strany je osvětlena hrotitým oknem s vitráží. Z prostoru kaple se vstupuje východním portálem do prostoru sakristie, jižním portálem do prostoru schodiště na kruchtou umístěnou nad kaplí. Ze zprávy z roku 1676 vyplývá, že původně bylo po horním obvodu kruchty pouze dřevěné zábradlí, které bylo toho roku vyzděno z cihel.⁸⁰ Na kruchtě se nachází varhany, které byly pořízeny roku 1748. Zachováno zůstalo ostění původního východního gotického okna, které bylo zazděno zřejmě již v době výstavby sakristie a deponiáře. Klenba nad kruchtou je křížová žebrová a na jejím svorníku je zobrazen znak Ruthardů.

---

⁷⁹ (BENEŠ, 1865), 292

⁸⁰ (WIRTH, 1946), 70

Kaple v severní lodi byla založena kutnohorskými minciři a pregéři na počátku 60. let 14.století, v té době byl chrám katedrálním kostelem

Obr. 17: 2012, Malba na zaldívce východní zdi Charvátovské kaple, 60.léta 15.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora

utrakvistické církve.⁸¹ Tehdy byl prostor otevřený a stěny byly zdobeny malbami. V 80. letech byl prostor na náklady Jana Charváta z Ostrova zaklenut a nad ním zřízena kruchta s plnou poprsnicí a označená jeho erbem. Při vzniku kruchty byly původní malby zabíleny.⁸² Objeveny byly až během rekonstrukce na počátku čtyřicátých let 20.století. Jedná se čtyři pole ikonograficky směřující k utrakvistu spojené s mariánskými motivy. Jedna malba zobrazuje Ukřižovaného Krista na Golgotě s postavami Panny Marie a sv. Jana (viz. obr.17). Výjev je

ohrazen červeným rámem nad nímž je zobrazen kalich s hostií a dále pak nápis "Veritas vincit". Výjev na zaldívce východního okna severní lodi je datován do počátku 60. let 15.století. Jedná se o utrakvistický námět Krista Bolestného s otevřenýma očima. Třetí část výjevů z Kristova života se nachází po levé straně východního okna kaple. Je zde zobrazena Panna Marie Assumpta stojící na měsíci, na základě ohlasů k Písni Písni ji lze vyložit jako "Gaude Dei Genitrix".⁸³ Motiv Zvěstování se dochoval pouze částečně v podobě postavy dívky klečící na klekátku s knihou a náznakem druhé osoby^{84 85} a lze jej interpretovat jako inkarnaci Krista.⁸⁶

---

⁸¹ <http://cantica.kh.cz/grad/?page=viden>, vyhledáno 28.5.2013

⁸² (WIRTH, 1946), 70

⁸³ (VŠETEČKOVÁ, 1999), 8

⁸⁴ (KOHÉL, 1946), 109

⁸⁵ (BERÁNEK, 2009), 35

⁸⁶ (VŠETEČKOVÁ, 1999),8

Klenba Charvátovské kaple je křížová žebrová a ve svém vrcholu ji ukončuje kruhový svorník se znakem Jana Charváta z Ostrova. Žebra vybíhají z konzol, které jsou vetknuty do zdiva a na rozdíl od Ruthardovské kaple není od stěn oddělena pasy. V severovýchodním rohu dosedá žebro na konzolku skládající se z desky, pod kterou je zobrazena tvář i s ušima. Konzolka při severním pilíři trojlodí pak zobrazuje opět okřídleného draha (či gryfa), jako loví zajíce.

Na klenbě severní lodi v prvním východním poli, tj. nad Charvátovskou kaplí, se nachází částečně dochované, snad renesanční malby (viz. obr.18). Ty

Obr. 18: 2012, Renesanční malby nad charvátovskou kaplí, 16.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora

původně kryly všechny čtyři kápě křížové klenby, která je dovršena červeným svorníkem kruhového půdorysu, na němž je prázdný bílý štít. Je možné, že původně nesl výzdobu. V severní kápi se

nachází český lev v červeném erbovním poli. Ve východní kápi lze přečíst písmena MM, nad kterými je zobrazena koruna. Pod písmeny lze spatřit fragmenty dvou lidských postav a zbytek dekorativní výzdoby. V jižní kápi je zobrazen velký erb, západní kápe nese figurální výzdobu nejasného významu.

Další malba v trojlodí, objevená na Štědrý den roku 1942, se nachází nad patkou pilíře vedle kazatelny. Je na něm zobrazena Panna Marie Assumpta s Ježíškem. Pohled obou směřuje šikmo dolů směrem k oltáři. Dítě sedí matce na pravé ruce, svou pravou rukou ji objímá, levou ruku vztahuje k lidem. Matka podává synovi jablko. Obě postavy mají svatozář, Panna Marie pak navíc korunu. Pod nimi je zobrazen erb - na červeném poli dvě zkřížená hornická

kladiva, znak Kutné Hory.⁸⁷ Postava Marie postrádá esovité prohnutí krásných Madon, je spíše zdůrazněna tělesná objemovost.⁸⁸

5.4 Jižní věž⁸⁹

Jižní věž byla dostavěna pouze do úrovně třetího patra, a to zřejmě ze statických důvodů. Obě plná podlaží jsou zaklenuta křížovými žebrovými klenbami.⁹⁰ Prostor přízemí je řešen jako kaple, která je osvětlena dvěma okny umístěnými v jižní a západní fasádě. Je zaklenut křížovou klenbou s nápadně subtilními žebry, které nedosedají na konzoly, ale vychází přímo z koutů. Do lodi a do prostoru mezi věžemi se otevírá hrotitými arkádami. První patro je přístupné pomocí vnějšího schodiště, které je umístěno v koutě mezi jižní věží a jižní boční lodí. Zvláštností je, že "diagonální žebra z protilehlých koutů neleží v přímce, nýbrž se ve vrcholu míjejí, což vytváří efekt rotujícího svorníku."⁹¹ Patro je otevřeno do jižní lodi hrotitou arkádou s poprsníkem. Její svislá osa nelícuje se středem pole boční lodi.

Věž byla vystavěna pouze do výšky 3.patra. Zřejmě již od počátku bylo koncipováno pro přechod od čtyřbokého půdorysu na osmiboký. Tento přechod je umožněn pomocí mohutných krakorců. Zvenku se však věž jeví jako nepravidelný šestihran, jehož obě severní nároží jsou pravoúhlá. Je pravděpodobné, že následující patra měla mít osmiboký tvar a lze se domnívat, že též severní věž měla mít stejné členění.⁹² Věž je zakončena jehlancovou střechou.

5.5 Severní věž⁹³

Severní věž (viz. obr.19) patří z hlediska stavebního vývoje kostela zřejmě k nejzajímavějším částem. Není historického období, které by se na

---

⁸⁷ (KOHEL, 1946), 108

⁸⁸ (VŠETEČKOVÁ, 1999), 8

⁸⁹ Vzhledem k tomu, že mi nebyl do těchto prostor umožněn přístup, opírám se v popisu interiéru zejména o práci Jana Beránka, (BERÁNEK, 2009)

⁹⁰ (BERÁNEK, 2009), 11

⁹¹ (BERÁNEK, 2009), 26

⁹² (BERÁNEK, 2009), 17

⁹³ Vzhledem k tomu, že mi nebyl do těchto prostor umožněn přístup, opírám se v popisu interiéru zejména o práci Jana Beránka, (BERÁNEK, 2009)

jejím vzezření nepodepsalo, není doba, kdy by nedošlo alespoň k částečné opravě té či oné části.

S výstavbou bylo započato již v první etapě výstavby, a to na čtyřbokém, téměř čtvercovém půdorysu. Již v této době dochází k prvnímu zvláštnímu

Obr. 19: 2012, Pohled na severní věž z ulice Jakubská, Kutná Hora

řešení - uskočenému nároží. Vzhledem k urbanistickým podmínkám, které neumožňovaly rozvinout plně opěrný systém pilířů, je severní pilíř půdorysně natočeno o 45° směrem k východu. Navíc je nároží ukončeno již ve výšce cca 3 metry nad úrovní terénu. Spodní část věže má tedy okosené nároží. V horních podlažích nebyly nalezeny známky toho, že by věž kdy měla mít osmiboké pokračování. V patře bylo upuštěno od arkád otevřených do prostoru lodi, a to z důvodu vestavby dřevěné hranolové konstrukce, sahající až pod zvonové patro, vynášející rošt zvonové stolice. První a druhé patro věže je zaklenuto

renesančními bezžebnými valenými klenbami s výsečemi, nad nimiž je dále uložena dřevěná konstrukce vynášející zvonovou stolicí. Patrování není shodně s patrováním jižní věže. Vložení klenb mělo zřejmě snížit dynamické zatížení od zvonu.

V přízemí věže se nachází kaple, která je přístupná z lodi i z předsíně hrotitými arkádami. Arkádový hrotitý oblouk je ze strany předsíně částečně zakryt křížovou klenbou pod kruchtou. Z toho lze tedy vyvodit, že klenba kruchtly nutně musela vzniknout až dodatečně. Žebra křížové klenby dosedají přímo do koutů a jsou bez konzolek. Svorník je kruhový, dutý. Do kaple se z předsíně vstupuje po dvou schodišťových stupních.

Vstup do prvního a druhého patra je umožněn pomocí točitého schodiště, které je částečně zapuštěno do obvodového zdiva západního průčelí. Druhé patro je dále přístupné též pomocí vstupu v úrovni podkroví. "V jižní zdi severní věže je v úrovni podkroví vstup do 2. patra. To je předěleno příčkou. V jižní části se nachází dřevěné schodiště, vzadu místnost hlásných. Schodiště ústí k průrazu v křížové klenbě s koutovými výsečemi nad 2.patrem věže. Zvonové patro dělí vnitřní dřevěná konstrukce zvonové stolice a podlážek do tří etáží."⁹⁴

5.6 Pole mezi věžemi,kruchta⁹⁵

Mezi věžemi se nachází západní věžové pole střední lodi. Je zaklenuto dvěma křížovými klenbami, které v čele směrem do lodi dosedají na pilíř, který má půdorysně nepravidelný podélný tvar. Za západní stěně se sbíhají diagonální žebra a žebro čela klenby do jedné konzoly, která je zdobena vegetabilním motivem.

Původní kruchta svým čelem nedosahovala až k východnímu líci obou věží. Do současné podoby byla protažena v 19.století, a to pomocí valeného pasu. Kruchta je přístupná ze dvou stran - pomocí točitého schodiště v západním průčelí nebo z 1. patra jižní věže.

6 Závěr

Kostel svatého Jakuba patří k významným církevním středověkým památkám Středních Čech. Jeho stavební vývoj započal v první polovině 14.století a ukončen byl až na konci 19.století století, kdy dostal svoji současnou podobu. Půdorysná koncepce byla ovlivněna zejména faktem, že kostel vznikl již do urbanisticky rozvinutého města, které se díky svému živelnému uspořádání vymyká středověkým městům založeným na pravoúhlé dispozici. Není vyloučeno, že na jeho místě původně stával dřevěný kostelík,

---

⁹⁴ (BERÁNEK, 2009), 11

⁹⁵ Vzhledem k tomu, že mi nebyl do těchto prostor umožněn přístup, opírám se v popisu interiéru zejména o práci Jana Beránka, (BERÁNEK, 2009)

zřejmě zasvěcený Panně Marii. Blízkost Vlašského dvora a význam Kutné Hory - města stříbra se odrazily též ve vysoké kvalitě architektonických článků.

Počátek stavby kostela je datován do první poloviny 14.století. S určitostí lze říci, že do roku 1324 se na místě současného chrámu nacházela původní dřevěná stavba kostela Panny Marie. Stavba samotná byla zahájena až ve třicátých letech 14.století, druhá etapa výstavby probíhala v osmdesátých letech 14.století a je na ní potvrzena účast hutě Petra Parlěře. Od roku 1410 na základě papežské buly patří kostel pod malínskou správu. Původní zasvěcení Panně Marii bylo změněno až v průběhu 16.století, kdy se patronem stal sv. Jakub Větší. Kostel je běžně nazýván též "Vysoký", a to podle vysoké severní věže.

Kostel se stavěl v několika etapách. Během první etapy byl presbytář se schodišťovou vížkou v koutu presbytáře a východní stěny severní lodi, dále pak základy a zdivo parteru po celém obvodě půdorysu včetně západního dvouvěžového průčelí. S odkazem na architektonické články a řešení opěráku lze počítat s prací sedlecké hutě. Zatím uspokojivě nezodpovězenou otázkou zůstává důvod zkráceného prvního pole od západu.

Druhá stavební etapa je charakterizována přístavbou sakristie s klenotnicí v patře. Že se jedná o změnu v původním záměru dokazují zazděná jižní okna presbytáře. V této fázi byly dostavěny obvodové stěny kostela s hrotitými okny. Již v té době se projeví statické problémy s věžemi, jižní věž nebyla následně nikdy dostavěna.

Během třetí stavební etapy byly vystavěny vnitřní pilíře mezilodních arkád, následně pak křížové klenby. Okno v západním průčelí poukazuje na vliv huti Petra Parlěře, která v té době působila na výstavbě nedalekého chrámu sv. Barbory. Došlo též ke změně koncepce, původní plán dát věžím od třetího patra šestiboký půdorys byl odmítnut a severní věž je vystavěna pouze na mírně obdélném půdoryse. Koncem 14.století je ve východní části jižní lodi vestavěna kaple, která se po svém donátoru nazývá Ruthardovská. Kostel byl hmotově dokončen do husitských válek. I když je v Kutnohorském kancionálu zobrazován se stanovou střechou s vysokou lucernou, nelze tento vzhled uspokojivě doložit. Předpokládá se pouze vysoká valbová střecha, u severní věže je pak doložena dlátová střecha s ochozem.

Nejvýznamnějším obdobím jak pro Kutnou Horu, tak pro samotný kostel sv. Jakuba byla doba jagellonská. Ve městě se konaly zemské sněmy a utrakvistické synody. Tyto události se obtiskly i do výzdoby kostela sv. Jakuba. Do poloviny 15. století je datován mariánský cyklus z Charvátovské kaple, která byla v té době ještě bez klenebného zastropení. Z druhé poloviny 15. století pochází malba umístěná na vnitřním severním pilíři, zobrazující Pannu Marii. Nejmladší gotické malby se nachází kolem obou sanktuarií, u jižního vyobrazují čtyři anděly přinášející nástroje Kristova umučení. Kolem severního jsou znázorněni dva andělé nesoucí svíce. Malby v presbytáři vznikly pravděpodobně v osmdesátých letech 15. století.

Pozdně gotická je též vestavba Charvátovské kaple ve východním poli severní boční lodi. Kvůli výstavbě křížové klenby nad kaplí byla překryta původní výmalba s mariánskou tematikou, opět částečně obnovenou ve čtyřicátých letech 20. století.

Období renesance se do stavební historie zapsalo především vložením kleneb do severní věže, čímž došlo k jejímu přepatrování. V této době byla snesena původní dřevěná zvonová stolice a vložena nová, která měla zamezit přílišnému dynamickému zatížení věže. Do této doby jsou datovány též malby nad Charvátovskou kaplí. Renesanční jsou též klenby v sakristii a klenotnici.

V 17. století byly v interiéru odstraněny všechny pozůstatky utrakvistické výzdoby, v kostele byl instalován nový mobiliář. Hlavní oltář pochází z roku 1678. Zásadní stavební změnou je vybudování krypt, z nichž největší se nachází pod presbytářem. Na konci 17. století se změnil i vnější vzhled kostela. Původní dlátová střecha s ochozem byla snesena a na její místo instalována cibulová baň s lucernou. Při severní stěně byl zbudován nový vstup, a to v místě úzkého západního pole. Vstup byl krytý stříškou s barokní, snad i sochařskou výzdobou. Původní severní vchod byl zazděn.

Díky včasnému zásahu vojska kostel odolal velkému požáru v roce 1823, kdy lehla popelem polovina Kutné Hory. Krov však byl poškozen, a to jak požárem, tak stářím, takže byl o rok později odstraněn a nahrazen novým.

Ve druhé polovině 19. století byl stavební vývoj chrámu ukončen. V rámci tehdejšího smýšlení o ochraně památek, byl objekt regotizován. Opravena byla okna včetně kružeb, vnější omítka otlučena a v interiéru vyměněna dlažba.

Součástí regotizačních snah byla úprava barokní vstupní předsíně, která měla být původně regotizována, ale nakonec byla stržena, vchod zazděn a vstup přesunut na místo původního gotického vchodu.

Na počátku 20.století se nejvíce řešil havarijní stav severní věže a střešního pláště. Původní plány na rekonstrukci přerušila 1. světová válka a opravy se tím posunuly až na počátek dvacátých let 20.století. Šlo ovšem pouze o drobné opravy řešící akutní havarijní stav. K opravě věže došlo až v letech 1935-1936, fasáda a střešní krytina doznala změny o rok později.

Poslední velkou rekonstrukcí prošel chrám v letech 1941-1946. Vzhledem ke špatnému stavebně-technickému stavu bylo nutno znovu překlenout některé klenby v hlavní lodi, znovu byla také prolomena některá okna v lodi a ve věžích, což odráželo tehdejší názor památkové péče. Během této rekonstrukce došlo k objevení původní, středověké výmalby v presbytáři, Charvátovské kapli a na mezilodních pilířích. Od těchto úprav již kostel nebyl rekonstruován a kromě malých běžných oprav zůstal v tomto stavu.

Pro svou práci jsem si vytyčila dva cíle. Sepsat na základě pramenů a literatury ucelenou stavební historii kostela ze zvláštním zřetelem na počátek 20.století a sestavit ucelený popis kostela. Z výsledku práce bych ráda poukázala zejména na to, že:

- malby v Charvátovské kapli poukazují na to, že v 15.století sloužil kostel sv. Jakuba k bohoslužbám utrakvistů. Ve svém příspěvku jsem doplnila stávající literaturu o jejich podrobnější popis. Do budoucna vidím možnost srovnání s další výzdobou v utrakvistických stavbách, dochovala-li se.
- na počátku 20.století panovaly velké snahy o obnovu kostela, jejichž naplnění neumožnila 1.světová válka. K rekonstrukci se již přistupovalo v rámci uceleného názoru památkové péče zachovat vše v dochovaném stavu. Na konci 19.století se snahy upíraly spíše k navrácení do "původního" gotického stavu s až puristickým výrazem. Obnova již neprobíhala pouze ve stylu rychlého napravení havarijního stavu.
- popis kostela je sestaven na základě vlastního pozorování a je konfrontován s odbornou literaturou. V tištěné verzi bakalářské práce je text doplněn pouze informativní fotografickou dokumentací. Kompletní

fotodokumentace je uložena na CD nosiči, který je součástí této práce. Veškeré fotografie jsem pořídila osobně a doplnila popisky, případně dalšími informacemi.

7 Seznam vyobrazení

Obr.1:1490, Kutnohorský graduál, zdroj http://cantica.kh.cz/grad/viden/viden_jakub_v.jpg	18
Obr.2:1602, Jan Willenberg, výřez z veduty města od jihu	20
Obr.3:1826, neznámý autor, pohled na kostel od severu, olej na plátně, Kutná Hora, České muzeum stříbra. Foto: archiv autora	23
Obr.4:1847, F.Lepgie, pohled na chrám sv. Jakuba od jihozápadu, olej na plátně, Kutná Hora, České muzeum stříbra. Foto: archiv autora	24
Obr.5: 1850, K.Wurbs, pohled na kostel sv. Jakuba od jihozápadu, Kutná Hora, České muzeum stříbra. Foto: archiv autora	25
Obr. 6:1865, František Beneš, Vnějšek chrámu sv. Jakuba, převzato z textu Arciděkanský chrám sv. Jakuba na Horách Kutných (BENEŠ, 1865)	26
Obr.7: přelom 19./20.století, neznámý autor, Upravení ulice před kostelem sv. Jakuba v Kutné hoře, Kutná Hora, Městský archiv Kutná hora	27
Obr 8:2012, Pohled na okno v závěru presbytáře, 1. polovina 14.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora. Foto: archiv autora	35
Obr. 9:2012, Portál v severním průčelí, 1.polovina 14.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora. Foto: archiv autora	36
Obr. 10: 2012, Jižní portál, 1.polovina 14.století. kostel sv. Jakuba, Kutná Hora. Foto: archiv autora	37
Obr. 11: 2012, Nároží severní věže, 1.polovina 14.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora. Foto: archiv autora	39
Obr. 12:2012, Západní portál, 2.polovina 14.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora. Foto: archiv autora	40
Obr. 13: 2012, Detail okna západního průčelí, konec 14.století, rekonstrukce 15.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora. Foto: archiv autora	41
Obr. 14: 2012, Malby v presbytáři, 70.-80. léta 15.století, Kostel sv. Jakuba, Kutná Hora. Foto: archiv autora	42
Obr. 15: 2012, detail malby v presbytáři, 70.-80.léta 15.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora. Foto: archiv autora	43
Obr. 16:2012, Znak Ruthardů z Malešova na svorníku v prvním východním poli jižní lodi, konec 14.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora. Foto: archiv autora	45

Obr. 17: 2012, Malba na zezdívce východní zdi Charvátovské kaple, 60.léta 15.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora. Foto: archiv autora _____	47
Obr. 18: 2012, Renesanční malby nad charvátovskou kaplí, 16.století, kostel sv. Jakuba, Kutná Hora. Foto: archiv autora _____	48
Obr. 19: 2012, Pohled na severní věž z ulice Jakubská, Kutná Hora. Foto: archiv autora _____	50

8 Bibliografie

- BENEŠ. 1865.** - František BENEŠ: Arciděkanský chrám sv. Jakuba na Horách Kutných. in: Památky archeologické, 1865, 263-296
- BERÁNEK. 2009.** - Jan BERÁNEK: Stavební proměny arciděkanského kostela sv. Jakuba v Kutné Hoře. in: Průzkumy památek XVI, č.2, 2009, stránky 3-50
- DAJBYCH. 1946.** - J. DAJBYCH: Stavitelovy úkoly při obnově kostela sv. Jakuba. Obnovený kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře, in: VEPŘEK 1946, 146-152.
- JANOUŠEK. 1947.** - A JANOUŠEK: Opětné otevření t. zv. Vysokého kostela sv. Jakuba v Kutné Hoře. Za starou Prahu (Věstník na ochranu památek), XXII, Praha 1947, 97-103
- KOHEL. 1946.** - Jan KOHEL: Stavební a památková záchrana kostela sv. Jakuba a konservace jeho zařízení. Obnovený kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře, in: VEPŘEK 1946
- LEMINGER. 1927.** . - O. LEMINGER: Paměti Václava a Karla Ferd. Kubína a jejich poměr k pamětem Mikuláše Dačického z Heslova. in: Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, III. řada, 1927, 100-131. 1927.
- MATĚJKOVÁ. 1962.** - Eva MATĚJKOVÁ: Kutná Hora . 1962.
- NUHLÍČEK. 1946.** -Josef NUHLÍČEK: Kostel sv. Jakuba ve světle historických pramenů. Obnovený kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře, Sborník prací o stavebním vývoji a obnově kostela. 1946, stránky 28-56.
- ŘEHÁK. 1879.** - J.J. ŘEHÁK: Kutná Hora a její okolí. Kutná Hora 1879 : autor neznámý, 1879.
- ŠEBEK. 1946.** -Josef ŠEBEK: Obnova interiéru kostela sv. Jakuba. Obnovený kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře, in: VEPŘEK 1946
- ŠTROBLOVÁ, ALTOVÁ, VALENTOVÁ, VANĚČKOVÁ, LIPSKÝ. 2000.** - Helena ŠTROBLOVÁ, Blanka ALTOVÁ; Kutná Hora. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000.
- SVĚRÁK. 1946.** - Gustav SVĚRÁK: Kronika restaurace interiéru kostela sv. Jakuba. Obnovený kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře, in: VEPŘEK 1946
- VEPŘEK 1946** - Josef VEPŘEK: Obnovený kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře, Sborník prací o stavebním vývoji a obnově kostela. Kutná Hora 1946
- VEPŘEK. 1946.** -Josef VEPŘEK: Prostředí, v němž vznikl kostel sv. Jakuba. Obnovený kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře, in: VEPŘEK 1946, 7-27
- VŠETEČKOVÁ. 1999.** - Zuzana VŠETEČKOVÁ:Středověká nástěnná malba ve středních Čechách. in: Průzkumy památek, 1999, 1-212

WIRTH. 1946. - Zdeněk WIRTH: Stavební vývoj kostela sv. Jakuba. Obnovený kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře, in: VEPŘEK 1946, 62-75.